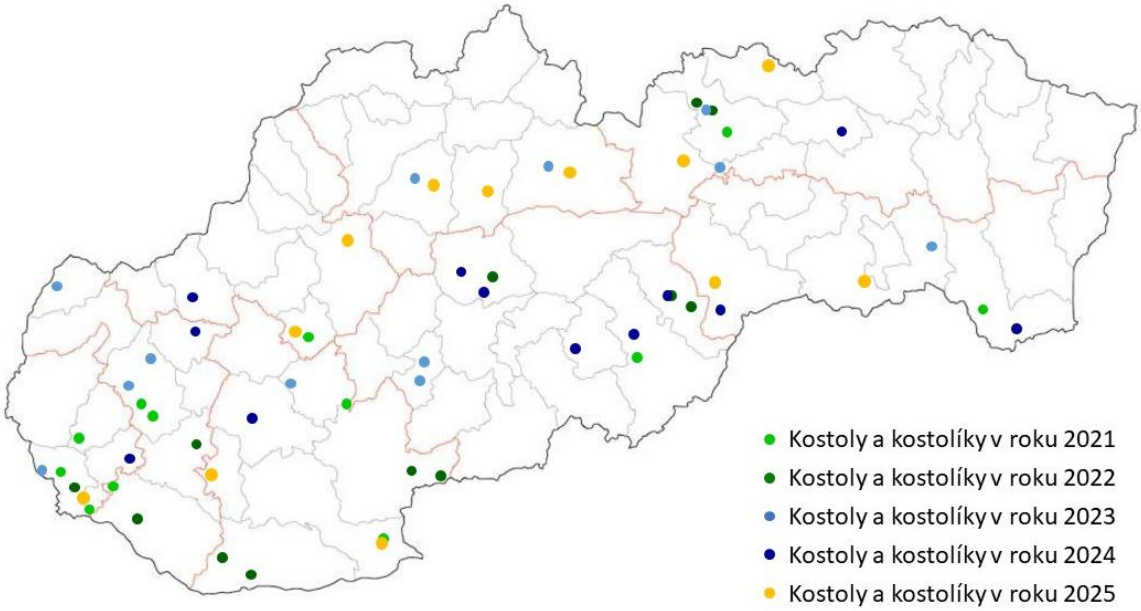

MMXXV

Stredoveký kalendár 2021 – 2025

Stredoveký kalendár MMXXI

1. Bíňa; 2. Veľký Klíž - Klížske Hradište; 3. Veľká Tŕňa; 4. Hamuliakovo; 5. Kežmarok; 6. Bratislava; 7. Križovany nad Dudváhom; 8. Trnava; 9. Štvrtok na Ostrove; 10. Malé Teriakovce; 11. Hronský Beňadik; 12. Svätý Jur

Stredoveký kalendár MMXXII

1. Výborná; 2. Sokolce; 3. Rákoš; 4. Lendak; 5. Gáň; 6. Holice; 7. Sazdice; 8. Klížska Nemá; 9. Šivetice; 10. Poniky; 11. Bratislava; 12. Šahy

Stredoveký kalendár MMXXIII.
Detaily, prvky, časti kostolov I.

1. Dravce, svätostánok; 2. Výborná, pilier/oporný stĺp; 3. Devín, konsekračný kríž; 4.Martin, svorník; 5. Dechtice, zuborez a okno; 6. Kopčany, svätyňa; 7. Svinica, veža kostola; 8. Dolné Orešany, oporný pilier; 9. Ilija, portál; 10. Okoličné, hviezdicová klenba; 11. Banská Štiavnica, objímavá pätka; 12. Kostoľany pod Tribečom, freska

Stredoveký kalendár v rokoch MMXXIV.
Detaily, prvky, časti kostolov II.

1. Čerín, drevený strop; 2. Nitra, sedília; 3. Rákoš, freska Najsvätejšej Trojice; 4. Turíčky, rebrová klenba; 5. Sabinov, socha svätca; 6. Čachtice, svätenička; 7. Kraskovo, opevnený kostol; 8. Boldog, bifórium; 9. Plešivec, svätožiara; 10. Krakovany-Stráže, kružba; 11. Svätuše, empora; 12. Sliač, zvon

Stredoveký kalendár v rokoch MMXXV.
Detaily, prvky, časti kostolov III.

1. Podunajské Biskupice, sakristia; 2. Smrečany, stallum; 3. Diakovce, vlys; 4. Turčianske Jaseno menza, oltárny stôl; 5. Stará Ľubovňa, krstiteľnica; 6. Bíňa, rotunda; 7. Spišská Sobota, krídlový oltár; 8. Sádok, kazateľnica; 9. Štítnik, kaplnka; 10. Poruba, víťazný/triumfálny oblúk; 11. Ludrová-Kút, freska sv. Krištofa; 12. Čečejovce, Kristus v mandorle

#stredovekykalendar #túlaťsastredovekom

V roku Pána MMXXV vyšiel piaty stredoveký kalendár.

Už tretí rok sú v ňom popisované vybrané detaily, časti a prvky kostolov. V našej krajine máme množstvo pokladov stredovekej architektúry. Sakrálnej i profánnej. Patria k nášmu kultúrnemu dedičstvu.

Ak toto dedičstvo aspoň v základných obrysoch poznáme, vytvárame si k nemu vzťah. Môžeme tak lepšie porozumieť našim dejinám i sebe samým. Poznanie a vzťah vytvárajú puto, ktoré vedie k zodpovednosti za ochranu týchto pamiatok a ich udržiavanie v čo najlepšom stave.

Môžem (len) dúfať, že fotografie a každomesačné texty k jednotlivým detailom chrámov majú potenciál trošku prispieť k tomuto cieľu. Lebo aj takýmto spôsobom môžeme každý mesiac objavovať nový chrám, v ňom nový detail, v inom regióne Slovenska.

Je ohromné, koľkým skvelým ľuďom po celom Slovensku vďačíme za možnosť objavovania stredovekej nádhery!

Množstvu „neviditeľných“ ľudí, bez ktorých by sme ako spoločenstvo nič nemali. Pamiatkarom, umenovedcom, reštaurátorom, ochotným farárkam a farárom. Od projektových a finančných manažérov, účtovníčok, majstrov rôznych remesiel, elektrikárov, až po starostky a starostov…

Avšak bez kostolníčok a kostolníkov, bez veriacich z jednotlivých zborov či farností, nadšencov a dobrovoľníkov by sa nič neudialo. Áno, bez tohto fenoménu – hovoríme mu občianski aktivisti, občianska spoločnosť – by sme boli veľmi chudobnými ľuďmi i krajinou.

Všetkým ďakujem.

Tiež som vďačný aj všetkým blízkym ľuďom, s ktorými spolupracujem na tvorbe kalendára alebo pri písaní textov. O spolutvorcoch stredovekého kalendára sa dozviete na konci tohto materiálu.

Pre rok MMXXV sme vytvorili ešte dva ďalšie kalendáre.
Jeden sa venuje štyrom malohontským kostolom v Kraskove, Kyjaticiach, Rimavskej Bani a Rimavskom Brezove. Za spoluprácu ďakujeme pani farárke Janke Mihálikovej.
Druhý kalendár zachytáva gemerský skvost – kostol v Štítniku. Za spoluprácu ďakujeme Petrovi Palgutovi a Davidovi Raškovi z Gotickej cesty a cirkevnému zboru ECAV v Štítniku.
V obidvoch kalendároch sú QR kódy na milé videá, ktoré vytvoril náš priateľ Antonín Čech. S vďakou a úctou na neho myslíme. Koncom tretieho mesiaca roku Pána MMXXIV sa odobral na večnosť.

Ak chcete o jednotlivých kostoloch a kostolíkoch a ich vzácnych detailoch vedieť viac, kliknite na adresu: https://apsida.sk/blog.

Nech sa nám spolu darí, ideálne v zdraví v roku Pána MMXXVI.

#stredovekykalendar #túlaťsastredovekom

Ku stredoveku sa, popri ďalších zdrojoch, môžete dočítať aj tu: webové portály www.apsida.sk, www.gotickacesta.sk alebo vynikajúci maxibedeker tímu Petra Kresánka Slovensko – ilustrovaná encyklopédia pamiatok www.simplicissimus.sk

Ak máte tlačenú verzia a chcete si prečítať všetky texty s odkazom na webové stránky, nájdete ich v tomto odkaze: https://bit.ly/Kalendar_stredovek_2025-weblinky_texty

Sakristia, Kostol sv. Mikuláša, Podunajské Biskupice
Sacristy, St. Nicholas' Church, Podunajské Biskupice

január 2025

1	2	3	**4**	**5**	**6**	7	8	9	10	**11**	**12**	13	14	15	16	17	**18**	**19**	20	21	22	23	24	**25**	**26**	27	28	29	30	31

Sakristia, Kostol sv. Mikuláša Podunajské Biskupice, okres Bratislava II.

Dunaj bol kedysi hranicou Rímskej ríše, Limes Romanus. Časť územia dnešných Podunajských Biskupíc s veľkou pravdepodobnosťou patrila do Rímskej ríše. Kamennou pamiatkou z tohto obdobia je dodnes jediný rímsky míľnik na území Slovenska, ktorý pochádza z roku 230 po Kristovi. Ďalšími obyvateľmi, ktorí tu žili niekoľko storočí boli Avari. Tí mali dať tejto oblasti názov Vetvar (vet – voda, vodnaté; var – územie). Jedna z ulíc v centre dnešných Biskupíc sa nazýva Vetvárska. Keďže úplnú väčšinu svojich dejín Dunaj meandroval, osada, mestečko, pevnosť, Pispuky, Pispucki ni Collotkuz, Pozsonypüspöki... ležala na území medzi ramenami Dunaja, ako najzápadnejšia obec Žitného ostrova.

Historička Miriam Hlavačková v podcaste Dejiny SME o pútnictve konštatuje, že „minulosť je cudzia krajina, veci sa tam robia inak“. Dejiny Podunajských Biskupíc sú dnes takouto inou krajinou. Najväčšia mestská časť Bratislavy kvôli dejinnému vývoju a z toho vyplývajúcich neustálych zmien dnes, žiaľ, nepôsobí ako jedna z najstarších kultúrnych lokalít Bratislavy...

Stredoveké dejiny Biskupíc už tvorili predovšetkým Maďari a Slováci. História kedysi kľúčovej stavby obce, Kostola svätého Mikuláša, sa (pravdepodobne) odvíja od 11. storočia, z obdobia raného uhorského štátu. Jeho podoba sa menila mnohokrát, až do súčasnosti. Pri návšteve biskupického kostola ma oslovilo zrešťaurované polygonálne presbytérium s freskovou výzdobou z polovice 14. storočia.

V tom čase však už niekoľko desaťročí stála sakristia, v ktorej sa pri troche predstavivosti ocitneme na začiatku 14. storočia. Tento priestor vtedy miestni nevyužívali iba ako priestor na prípravu bohoslužieb. Keďže bola vysvätená, bola zároveň sakrálnym priestorom, sakristiovou kaplnkou, na rôzne obrady počas prestavby presbytéria.

Sakristia je služobný, obslužný priestor, nachádza sa mimo centra diania bohoslužieb či pobožností v chráme. V sakristii prebieha príprava na slávenie bohoslužieb. Väčšinou sa nachádza v tesnej blízkosti presbytéria, veľmi často na jeho severnej strane. Nebolo to však pravidlom.

Tieto priestory sú súčasťou kresťanskej sakrálnej architektúry už od konca antiky. Už vtedy tu boli uložené liturgické predmety – kalichy, patény, nádoby na hostie... Nachádzajú sa tu aj omšové rúcha, knihy, kňazi i miništranti sa pripravujú na bohoslužbu.

Z jedenásteho storočia máme z reformných kláštorov, ako boli napr. Cluny, prvé doklady pre pomenovanie „sakristia“. Predpokladáme, že práve vďaka kláštorom sa začínajú rozširovať sakristie ako bežná súčasť kostolov najprv do veľkých centier a postupne až do malých kostolov a kostolíkov na vidieku. U nás, v Hornom Uhorsku sa tak deje od druhej polovice 13. storočia. Zjednodušene možno konštatovať, že stavba sakristií bola súčasťou šírenia malých gotických kostolov na vidieku.

V období stredoveku slúžili sakristie aj na iné účely, ktoré postupne zanikli. Napríklad v kapitulných a konventných chrámoch sa nachádzali archívy hodnoverných miest (lat. loca credibilia). Pevná kamenná stavba kostola, často opevnená, ponúkala bezpečnú úschovu ďalších vzácnych predmetov, ako napr. relikvie svätých. Taktiež plnili funkciu rôznych depozitárov – knižníc, archívov, klenotníc či pokladníc, ale aj ako zabezpečené miesto pre výsadné listiny šľachticov a dokumenty o ich majetkoch. Samozrejme, že takýto obsah bol pokušením pre zlodejov a iných nepoctivcov. Prepady či lúpeže kostolov a ich súčastí, v ktorých bola ukrytá lákavá korisť, neboli preto žiadnou výnimkou.

Dnes už bývalá sakristia v Kostole sv. Mikuláša v Podunajských Biskupiciach má kvalitnú maliarsku výzdobu, s veľkou pravdepodobnosťou nielen vďaka prácam v presbytériu – legenda o svätom Jurajovi, zriedkavé antropomorfné zobrazenie evanjelistov, konsekračné kríže. Taktiež kamenná výzdoba – rebrá, konzoly a svorníky sú na vysokej umeleckej úrovni. V súčasnosti sa priestor sakristie reštauruje a bude slúžiť ako kaplnka.

Do nového roka nám prajem otvorenosť a tvorivosť, aby sme takto pripravení slúžili ľuďom a Bohu.

Stallum, Kostol Obetovania Pána,Smrečany
Stallum, Church of the Sacrifice of the Lord, Smrečany

február 2025

1	**2**	3	4	5	6	7	**8**	**9**	10	11	12	13	14	**15**	**16**	17	18	19	20	21	**22**	**23**	24	25	26	27	28

Stallum, Smrečany Kostol Obetovania Pána (pôvodne Kostol ku cti Očisťovania Panny Márie)

Kostolík z polovice 14. storočia s vežou ukončenou cibuľovou strechou a šindľovou krytinou, ohradený kamenným opevnením, pod štítmi Liptovských Tatier s kraľujúcim vrcholom Baranca je ako pozvánka do romantickej krajiny.

Očarenie krásou pokračuje aj po vstupe do kostola. Dych berúci drevený doskový strop z obdobia neskorej gotiky patrí medzi unikáty na Slovensku. Na každej doske je namaľovaný iný vzor, časť podľa šablón, väčšina však, čo je v našich zemepisných šírkach výnimočné, voľnou rukou. Pokojne môže slúžiť ako liptovský vzorkovník, rozličné vzory, tvary, rastlinné motívy, a dokonca lov medveďa... proste Made in Liptov.

V kostole je viacero prvkov pôvodného gotického vybavenia. Na bielych stenách lode nás upútajú kvalitné gotické fresky zo štrnásteho storočia a neskorogotické krídlové oltáre – hlavný oltár z konca pätnásteho storočia a bočné zo začiatku šestnásteho. Po oboch stranách pri víťaznom oblúku v presbytériu sú umiestnené drevené stallá – dvoj- i trojsedadlové lavice z druhej tretiny 15. storočia...

Stallum je rad sedadiel v jednom alebo viacerých radoch stupňovite nad sebou pozdĺž stien presbytéria chrámu. Jednotlivé sedadlá oddeľujú lakťové opierky, zozadu sú uzavreté stenou (*dorsale*).

Počet radov sedadiel závisel od dôležitosti či účelu chrámu (biskupský, farský, kláštorný... kostol) a počtu osôb, ktoré mohli v nich sedieť. V kláštorných kostoloch slúžili na spoločné modlitby rehoľníkov, v katedrálnych pre kanonikov a vo farských kostoloch pre klérus. Až do vrcholného stredoveku bývali stallá zvyčajne jediné miesta na sedenie v chráme. Veriaci ľud sa počas bohoslužieb modlil postojačky. Predpokladáme však, že starí a rôzne znevýhodnení ľudia mali možnosť modliť sa tak, aby to bolo pre nich fyzicky prijateľné.

Stallá nájdeme najčastejšie vo významnejších katolíckych stredovekých a barokových kostoloch. Ich pôvod siaha do raných dôb kresťanstva, do obdobia rímskych bazilík. Vtedy to boli jednoduché sedadlá, zhotovené z kameňa, niekedy z mramoru. Kamenné stallá pretrvali miestami až do ranej gotiky.

Dôvodne predpokladáme, že s kamennými sedadlami boli súčasťou chrámov i drevené sedadlá. Keďže drevo je ľahko pominuteľný materiál, chýbajú nám dôkazy o jeho použití zo starších období stredoveku. Viaceré drevené stallá mali sklápacie sedadlá, čo uľahčovalo prechod okolo nich, najmä pri dlhších radoch sedadiel. Naproti sedadlu sa nachádzalo kľakadlo, ktoré bolo často pevne spojené so sedadlom do jedného celku. Zhruba od konca 13. storočia sa začali tieto drevené lavice, sedadlá a ich bočnice zdobiť. Svoj vrchol dosiahli v neskorej gotike, keď sa stali ďalším ozdobným prvkom chrámov.

Drevené stallá z obdobia stredoveku sú v súčasnosti na našom území vzácnosťou. Pokladám za malý zázrak, že ich dodnes môžeme obdivovať v dedinskom kostolíku pod štítmi Tatier. S veľkou pravdepodobnosťou to bola objednávka miestneho zemepána z rodu Smrečianskych pre nás dnes neznámemu zhotoviteľovi, ktorý mal obľúbený motív zobrazovania sovy. Popri typickej štylizovanej sove a štylizovaných kvetoch reže a bodliaka na zadnej stene stalla upútajú našu pozornosť ďalšie drevené vyrezané prvky, prevzaté z kamennej gotickej architektúry, ako napríklad fiály, oblúk v tváre oslieho chrbta, krížová kytica s krásne prerezávanými ornamentmi.

V stredovekých dejinách nieto veľa desaťročí, v ktorých by sa ľudia necítili v ohrození či v neistote kvôli vojnám, povstaniam alebo epidémiám. Napriek tomuto všetkému ľudia tvorili fantastické diela a naplno pracovali. Jeden z dôkazov je vyše päťstoročné stallum z lipového dreva vo svätyni smrečianskeho kostola. Po jeho zreštaurovaní vynikla krásna jemná rezbárska a stolárska práca, doplnená obrazmi štylizovaných kvetov a sovy.

S úctou a vďakou ju obdivujeme aj dnes. Hoci mená tvorcov, mnohých „malých“ majstrov nepoznáme, sú pre nás inšpirujúci. Na rozdiel od mnohých „dôležitých“, či „veľkých“, po mene známych, ktorí si však našu úctu pre ich skutky nezaslúžia...

Vlys, Kostol Nanebovzatia Panny Márie, Diakovce
Frieze, Church of the Assumption of the Virgin Mary, Diakovce

marec 2025

1	**2**	3	4	5	6	7	**8**	**9**	10	11	12	13	14	**15**	**16**	17	18	19	20	21	**22**	**23**	24	25	26	27	28	**29**	**30**	31

Vlys, Kostol Nanebovzatia Panny Márie, Diakovce, okres Šaľa

Pred vyše deväťsto rokmi, roku Pána 1093, uhorský kráľ Ladislav I. vo svojej listine konštatuje, že „pannonhalmský benediktínsky kláštor má na veľkostatku Wag, v dnešných Diakovciach, veľmi dobrý ovocný sad, dva rybníky a les“. Je možné, že v rámci hospodárskeho dvora (grangie), patriaceho pannonhalmským mníchom, tu v tom čase už existoval malý kláštor. (pozri Bibiana Pomfyová)

Takýchto písomných dôkazov spred tisíc rokov máme z územia dnešného Slovenska skutočne minimum. Totižto, aby sám kráľ spomenul detail o „veľmi dobrom ovocnom sade“, to už vskutku muselo byť niečo výnimočné. Či už kvalitou ovocia alebo známosťami na dvore... Rozhodne to však znamenalo mnohodesaťročnú prácu mníchov ovocinárov, záhradkárov, tých, ktorí sa starali o rybníky alebo o les. Tá musela byť znamenitá!

Keď som vošiel do trojloďového kostola v Diakovciach (katolíckeho), mal som zmätený pocit. Neoromanika devätnásteho storočia sa prepletá s pôvodnou stavbou z trinásteho storočia, prekrytá maľbami zo štyridsiatych rokov dvadsiateho storočia s popismi v maďarčine. Rozdiel medzi storočiami je v šírke a výške lode, ako aj bočných lodí pôvodného kostola z 13. storočia a pristavanou časťou v 19. storočí. Ale ináč, všetko zladené do jedného celku. Ešte i zvonku zreštaurovaná románska južná kaplnka sa v interiéri v ničom neodlišuje od výzdoby v lodiach kostola. Bez informácií o kostole by som bol zmätený, čo je stredoveké a čo neorománske. V niečom veľmi podobné súčasnosti: ako spoznať a rozlíšiť „vylepšené“ informácie od skutočnosti...

Pôvodne kláštorný kostol v Diakovciach má „štandardné“ dejiny – z jeho začiatkov nie je nič isté. Náznaky z písomných informácií existujú, potvrdzujú ich aj prieskumy. Avšak dôkaz je až z roku 1228, z ktorého máme dokonca dve písomné správy o vysviacke trojloďového (románskeho) kostola a vysviacali ho dvaja biskupi, nitriansky Jakub a vacovský biskup Brictio. Vysviacaný kostol však nebol obyčajný, ale v rámci jedného objektu to boli kostoly dva. Rarita, jedinečnosť na Slovensku, mimoriadnosť v Uhorsku. Dolný a horný, poschodový kostol! Každé podlažie je iné, bolo vysviacané v iný deň a každé malo vlastné relikvie. Človek len žasne, odkiaľ bolo možné to množstvo relikvií v stredoveku zadovážiť...

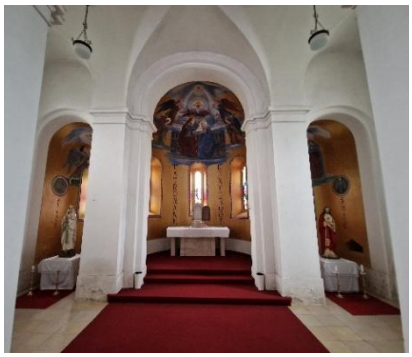
Horný kostol, nachádzajúci sa iba nad pôvodným kostolom, je akoby pravý opak dolného. Žiadna omietka, iba tehly a trámy. Dodnes je nejasné využitie týchto priestorov v období stredoveku. Predpokladá sa, že tu bol kláštor s klauzúrou, priestory, kam mali prístup iba mnísi. Nad bočnými kaplnkami oddelené dormitóriá, spálne pre mníchov, nad hlavnou loďou kaplnka alebo kapitulná sieň a v apside oltár sv. Juraja. Dodnes je v nej zachovaná freska-mandorla s tróniacim Kristom.

Kostol v Diakovciach má ešte jednu mimoriadnosť. Apsida pôvodného románskeho chrámu, teda jeho východná časť, ktorá má vonkajší plášť prekrytý novodobou omietkou, je členená rôznymi románskymi plastickými prvkami a dekoráciami. Medzi nimi sú v podstrešnom priestore/hornej časti steny chrámu vodorovné úzke pásy, vlysy. Vlys je ako ozdobná páska, ktorá obopína stavbu, resp. jej časť, opticky ju člení, delí stavebnú plochu. Je to reliéf, ktorý vystupuje z plochy steny, fasády, alebo je do nej zapustený. Ozdobný detail, ktorý pridáva budove estetickú hodnotu, ale nemá žiadnu praktickú funkciu. Bývajú na ňom znázornené rôzne motívy – od rastlinných, cez figurálne až po geometrické tvary.

Najrozšírenejším ozdobným prvkom v románskom období na území dnešného Slovenska bol oblúčikový vlys. Sú to slepé poloblúky, usporiadané vedľa seba. V Diakovciach je to síce jednoduchšia dekorácia, využívajúca viacerými spôsobmi možnosti, ktoré poskytovala tehla ako stavebný materiál chrámu, ale je to ukážková dekorácia steny vo forme slepých oblúčikov. Taktiež môžeme obdivovať vlys s motívom striešok v tvare ¥ a zvisle uložené tehly s medzerami, tzv. rímsový vlys. Kvalita prevedenia vlysov poukazuje na fortieľ majstrov. Napriek ich majstrovstvu ma prekvapilo, že časť lizén, stavebných prvkov, úzkych pásov, akoby polostĺpov, ktoré členili steny zhora nadol, nenadväzuje presne na dolnú časť oblúčikovitého vlysu, ako vidno na fotografii apsidy v Diakovciach.

V prichádzajúcom pôstnom čase nám prajem, aby sme si v chaose dní vedeli vytvoriť príležitosť stíšiť sa a zastaviť. A v tomto vzácnom období konať ako majstri kostola z tehál neďaleko Váhu: ozdobovať naše dni z bežných, jednoduchých tém a skutkov, ktoré nám život prináša. Nech nás pritom sprevádza tvorivosť, trpezlivosť a rešpekt k druhým.

Požehnané a tvorivé pôstne dni roku Pána MMXXV všetkým.

Menza, obetný stôl, Kostol sv. Margity, Turčianske Jaseno
Mensa, sacrificial table, St. Margaret' Church, Turčianske Jaseno

apríl 2025

1	2	3	4	**5**	**6**	7	8	9	10	11	**12**	**13**	14	15	16	17	**18**	**19**	**20**	**21**	22	23	24	25	**26**	**27**	28	29	30	31

Menza, obetný stôl, Kostol sv. Margity, Turčianske Jaseno, okres Martin

V podhorí, pod hradbou hrebeňov Veľkej Fatry, sa v pôvodnej obci Horné Jaseno môžeme preniesť do obdobia stredoveku. Túto jedinečnú možnosť ponúka návšteva Kostolíka sv. Margity z konca 13. alebo začiatku 14. storočia.

Jeho viacuholníkové presbytérium nesie znaky románskeho i gotického slohu. V interiéri môžeme obdivovať ranogotické rebrá, ktoré sa tiahnu od stredu klenby až po pätku na podlahe. Na opačnej strane múra, v exteriéri, im zodpovedajú valcové prípory na hranách päťbokej svätyne, ktoré poskytujú statickú oporu. Medzi nimi sa nachádzajú úzke štrbinové okná – pozostatok románskeho slohu. Stredovekú atmosféru umocňuje aj poloha kostolíka na návrší na západnom okraji obce, ktorú dopĺňajú zvyšky stredovekého opevnenia.

V kostole je minimálne vybavenie, istotne aj preto, lebo v šesťdesiatych rokoch 20. storočia bola zrušená katolícka farnosť a kostol sa dostal pod správu Múzea Andreja Kmeťa v Martine. V prázdnom kostole o to výraznejšie dominuje fresková výzdoba chrámu z viacerých období stredoveku.

K najstarším prvkom kostola patria konsekračné kríže, ktoré pripomínajú jeho vysviacku. V čase posviacky bola omietka nanesená iba na dvanástich miestach – symbolicky toľkých, koľko bolo apoštolov.

Omietnuté boli len kruhové plochy s priemerom približne pol metra, mierne vyvýšené, rozmiestnené po celom interiéri. Zvyšok stien zostal neomietnutý, čo bolo v tej dobe bežnou praxou. Financovať všetky fázy výstavby a výzdoby chrámu bolo mimoriadne náročné, a preto sa niektoré časti realizovali postupne – priebehu niekoľkých desaťročí, až storočí.

Osobitnú pozornosť upúta mohutný, nahrubo opracovaný kamenný kváder umiestnený v presbytériu – menza. Tento pojem označuje v kresťanskej tradícii oltár, teda *stôl Pána* (*lat. mensa Domini*), ktorý sa vo východných kresťanských cirkvách nazýva *prestol*. Ide o kamennú dosku, ktorá spolu s pevným podstavcom (*stipes*) tvorí základ oltára. Obetný stôl, ako sa mu zjednodušene hovorí, je pripomienkou stolovania, komunity ľudí okolo rabbiho, učiteľa Ježiša. Tak ako sa rodina alebo priatelia či kolegovia aj dnes stretávajú okolo stola, alebo pri okrúhlom stole sa zodpovední snažia riešiť vážne témy, aj Ježiš sa chcel s priateľmi po viacerých mesiacoch spoločného spoznávania seba samých, sveta a vzťahu k Bohu i ľuďom okolo nich, podeliť o svoje poznanie a posolstvo. A tak sa dodnes nad stolom v rôznych prostrediach a rozličným spôsobom opakuje prastarý zvyk vďakyvzdania prostredníctvom darov zeme a práce ľudských rúk v podobe chleba a vína.

Pôvodný výraz dnešného slovenského výrazu oltár možno interpretovať v latinčine ako „ad-*olēre*“, teda „zapaľovať, prinášať zápalnú obetu“ alebo „*altus*“, *vysoký*, čiže oltár ako vyvýšené miesto.

Výraz menza pochádza z latinčiny (*mēnsa*) a znamená stôl, jedlo, hostina. Odtiaľto pochádza aj názov jedálne, kde sa stravujú študenti a zamestnanci univerzít. Univerzity v Európe vyrástli z kláštornej kultúry stredoveku. V kláštoroch boli spoločné priestory – kostol a jedáleň, refektár, kde sa mnísi stretávali na modlitby a spoločné jedlo. Tento koncept sa preniesol aj do univerzitného prostredia, kde jedálne slúžili aj ako miesta na akademické diskusie a výmenu skúseností a poznania.

Rebrá nad menzou v gotickom kostolíku v dnešnom Turčianskom Jasene spája svorník s podmanivým zobrazením veľkonočného baránka. Baránok bol obetným zvieraťom. Ľudia oddávna prinášali obeť i obetu, vďakyvzdanie, prosby alebo vyjadrenia úcty Bohu či bohom na konkrétnom obetnom mieste. Obetné, rituálne priestory na posvätných miestach, na planinách, na hrebeňoch hôr, medzi stromami, na vodných plochách alebo iných prírodných útvaroch považovali naši predkovia za posvätné. Mali rozličné formy, napr. navŕšené kamene v tvare homole či malej „pyramídy“, v tvare kruhu... Postupne stavali chrámy a v nich oltáre, na ktorých kňazi, prostredníci medzi ľuďmi a bohmi, božstvami, prinášali obete aj za ostatných. Rozšírené boli taktiež maličké domáce obetné oltáriky slúžiace na ochranu rodiny a domu. Tvary oltárov sa menili v čase a od náboženstva k náboženstvu.

Hlavným posolstvom sviatkov kresťanskej Veľkej noci je obeta. Nielen tá Ježišova opísaná v evanjeliách, ale aj naša. Môže mať podobu, ako definoval môj mnohoročný súputník Martin Kríž na základe skúseností nielen zo školského systému vo Fínsku: byť predvídateľný, transparentný a čestný a správať sa k iným ľuďom ako k predvídateľným, transparentným a čestným.

Tak nám Pán Boh pomáhaj!

Krstiteľnica, Kostol sv. Mikuláša, Stará Ľubovňa
Baptismal font, St. Nicholas' Church, Stará Ľubovňa

máj 2025

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

Krstiteľnica, Kostol sv. Mikuláša, Stará Ľubovňa

Krstiteľnica je jedným z najstarších liturgických objektov kresťanskej cirkvi. Je to priestor, kde sa odohráva „zrod“ nového života – miesto, kde človek symbolicky zomiera „starému“ životu, začína nový a vstupuje do spoločenstva cirkvi.

Stará Ľubovňa je dnes tiché mesto neďaleko hranice s Poľskom na severe Slovenska. Časť stredoveku a novoveku, zhruba tristošesťdesiat rokov, počas poľského zálohu mesto patrilo k najjužnejším územiam Poľského kráľovstva. Aj vďaka nemu malo iné možností na rozvoj ako mestá vo vtedajšom Uhorsku. Centrum tvorí námestie, ktoré lemujú renesančné a barokové domy. Uprostred im dominuje Kostol sv. Mikuláša.

Stará Ľubovňa bola v stredoveku „dreveným“ mestom. Jednou z mála kamenných stavieb bol od 13. storočia kostol na návrší. Dnešnú podobu dostal vďaka veľkým prestavbám predovšetkým v 17. storočí, tak ako aj okolité meštianske domy.

Veľká vzácnosť kostola je neskorogotická krstiteľnica v tvare kalicha, ktorá je na kupe (čaši) zdobená reliéfom suchých vetiev. Na jej hornom okraji je nekompletný nápis *v tvare písmen,* ktorý s našimi vycvičenými očami na unifikované písmená a číslice 21. storočia môžeme čítať ako *„SNOPN 1222“.* Je to skratka textu v *latinčine „Sancte Nicolae ora pro nobis“ (Svätý Mikuláš oroduj za nás a vročenie 1222).* Prekvapujúce pre našu skúsenosť je, že číslice „2“a „5“ sa v čase končiacej gotiky písali pre nás veľmi podobne. Z nášho pohľadu ide o vročenie 1222, teda, že vznikla v 13. storočí. Ale keďže druhá číslica vo vročení v čase vytvorenia krstiteľnice je číslo päť, pochádza z roku 1522...

Kalichovitá forma krstiteľníc je jedným z hlavných symbolov krstného obradu, nakoľko kalich je významovo spojný s Poslednou večerou a následne Ježišovou obetou. Podstavec krstiteľnice má osemboký tvar. Táto číslovka symbolizovala „ôsmy deň“ – deň Kristovho zmŕtvychvstania a nový začiatok.

Jeden zo základných atribútov krstu, voda, mala v náboženských obradoch dôležité postavenie ešte pred kresťanstvom – v židovstve sa rituálne kúpele (mikve) používali na očistenie pred vstupom do chrámu. Prví kresťania sa preto krstili v riekach, prameňoch či jaskyniach – na miestach, kde voda prirodzene prúdila, bola „živá“. V treťom storočí sa začínajú objavovať prvé baptistériá – nádrže, krstné priestory. Budovali sa v tvare kríža alebo kruhu a boli dosť veľké na to, aby sa do nich mohol ponoriť celý dospelý človek. Voda v krajinách okolo Stredozemného mora bola vzácna, jej použitie na celotelové obmytie bolo veľmi často spojené s rituálnymi úkonmi. Krst takým vzácnym a dôležitým obradom rozhodne bol.

V ranokresťanských storočiach nebolo nezvyklé, že krstenci podstupovali krst bez oblečenia, nahí. Bol to jeden zo symbolov, že sa zriekajú starého človeka alebo sa pripodobňujú nahému ukrižovanému Ježišovi na kríži. V antickom kresťanstve sa novokrstenci pomazávali olejom, bežne celé telo. Je len prirodzené, že obrad krstu i pomazania v prípade novokrsteniek, s rešpektom a úctou voči prijímateľke krstu, vykonávali ženy, ktoré mali na to oprávnenie cirkevného spoločenstva. V odporúčaní biskupom sa uvádza, že *„nie je zvykom, aby ženy videli muži“*. Ak v komunite takáto možnosť nebola, biskupi mail krstnú dcéru pomazať ako izraelských, starozákonných kráľov a kňazov – na hlave a na rukách. Cirkevné koncily v štvrtom storočí túto službu žien v cirkvi ukončili.

Od raného stredoveku sa začína praktizovať detský krst. V dôsledku toho sa mení tvar a veľkosť krstiteľníc – z nádrží na ponáranie dospelých sa stávajú menšie nádoby, ktoré umožňovali oblievanie hlavy dieťaťa pri krste. A tu niekde začínajú dejiny krstiteľníc v podobe, v akej ich poznáme dnes.

Súčasnú podobu presbytéria so stredovekými freskami v Starej Ľubovni nepoznali dlhé generácie pred nami. Predpokladám, že aj domáci si na ňu ešte stále zvykajú. Jeho dnešnú nádheru poznáme vďaka náhode. Pri rekonštrukcii elektroinštalácie pred desaťročím boli objavené fresky zo 14. storočia. Vďaka majstrovstvu reštaurátorov môžeme na severnej stene svätyne obdivovať prakticky celý pašiový cyklus. Zrejmé zásahy do fresky z ostatných storočí, keď o nej netušili, a barokový oltár s kazateľnicou sú názornou ukážkou toho, z čoho je vyskladaná aj naša prítomnosť. Je to mozaika. Prepletá sa v nej všetko, čo sme spoznali, prijali, prežili a urobili.

Tak ako adepti na krst v starovekých obdobiach, keď po dlhej príprave vo Veľkonočnú noc mohli prijať krst v Adamovom alebo Evinom rúchu a následne si mohli obliecť krstné biele rúcho. Stále to však boli oni. Kľúčovým bolo, že pre zmenu sa rozhodli oni, že boli odhodlaní zanechať spôsoby, ktoré im prekážali v porozumení a službe iným. Byť kresťanom nie je statusová záležitosť, ale spôsob života podľa Krista. Ako v starovekých obdobiach katechumenov, tak i dnes.

Rotunda Dvanástich apoštolov, Bíňa
Rotunda of the Twelve Apostles, Bíňa

jún 2025

1	2	3	4	5	6	**7**	**8**	9	10	11	12	13	**14**	**15**	16	17	18	19	20	**21**	**22**	23	24	25	26	27	**28**	**29**	30

Rotunda Dvanástich apoštolov, Bíňa, okres Nové Zámky

Podľa svätoštefanských legiend odborníci predpokladajú, že na pravom brehu dolného toku rieky Hron, v ranostredovekom sídlisku, ktoré bolo neskôr opevnené valmi — v dnešnej obci Bíňa (maďarsky Béne) — si mladé knieža Štefan v roku 997 zriadilo vojenský tábor. Práve odtiaľto sa pripravoval na rozhodujúcu bitku so svojím príbuzným Kopáňom (maďarsky Koppányi), ktorú nakoniec vyhral. Na prelome 10. a 11. storočia sa tak Uhorsko vydalo na cestu kresťanského, západného kráľovstva.

V prípade (nielen) stredovekých udalostí, stavieb, osobností často používame neurčité výrazy – predpokladáme, pravdepodobne, nepoznáme, nemáme zdroje, myslíme si... Pre súčasníkov, ktorým software v mobile na minútu presne vypočíta, kedy prídu do cieľa, ktorá cesta je najvýhodnejšia alebo koľko kilometrov ešte musia prejsť, je takáto nejednoznačnosť cudzia. Túžba po istote bola a je nám ľuďom blízka, avšak zriedka naplniteľná.

Neistota pokračuje aj v príbehu Bíne. Za Štefanov tábor pokladajú niektorí odborníci dnes už len terénne nerovnosti, ktoré zaberajú vyše 100 hektárov. Predpokladáme, že valcová stavba, rotunda, bola postavená začiatkom 13. storočia práve v tomto areáli. Podobne ako i niekoľko desiatok metrov vzdialený románsky kostol. Vieme, že kostol bol súčasťou premonštrátskeho kláštora. Ale či mal svojho predpokladaného benediktínskeho predchodcu, tiež nevieme naisto. Vieme, že rotunda Dvanástich apoštolov nebola súčasťou kláštornej klauzúry, predpokladáme, že súvisela s kláštorným areálom.

Rotundy ako stavby sú známe od pradávna. Na našom území hojne rozšírené stredoveké rotundy čerpajú z dedičstva rímskych stavieb v tvare kruhu, na ktoré nadviazali ranokresťanské stavby, napr. v podobe baptistérií. Umenie stavby rotúnd sa k nám šírilo cez priestor Jadranského mora. Z obdobia Veľkej Moravy sú známe viaceré stredoveké predrománske rotundy, ktoré boli prispôsobené našim podmienkam v období, ktoré je úzko späté so šírením kresťanstva. A následne, v románskom období nastal rozmach rotúnd na území Uhorska.

Kruh je pre ľudí oddávna fascinujúci. Jeho plynulá forma vytvára dojem harmónie a dokonalosti. Je to univerzálny symbol celistvosti. Vnútro kruhu predstavuje posvätný priestor, nekonečno bez začiatku a konca. Je to ideálne zobrazenie pre božské a posvätné, Božiu dokonalosť a večnosť. Každý bod obvodu je rovnako vzdialený od stredu.

Rotunda v Bíni sa nachádza neďaleko vtedajšieho kráľovského sídla v Ostrihome. Stavebníkom kostola bol pravdepodobne miestny zemepán Omodej, ktorý sa zúčastnil na križiackej výprave uhorského kráľa Ondreja II. Môžeme predpokladať, že takýto vzťah donátora chrámu k panovníckemu dvoru prispel k využitiu umenia majstrov zo stavby kostola v Ostrihome, čo môžeme pozorovať na niektorých architektonických resp. kamenosochárskych prvkoch rotundy i blízkeho kostola z 13. storočia.

Rotunda bola vystavaná z tehál, keďže kameň nebol v tejto lokalite a jej okolí dostupný. Do dvoch tretín výšky sa zachovalo pôvodné murivo, vyššie už pokračuje barokova nadstavba. Rotunda mohla slúžiť aj ako farský kostol bez veže, o čom svedčí zápis z roku 1391.

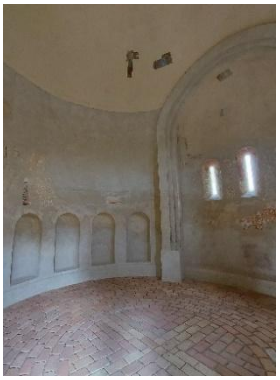
Dve udalosti boli pre obe románske stavby v Bíni deštruktívne. Na jeseň roku 1683 ich vydrancovali a vypálili vojská poľského kráľa Sobieskeho, keď sa vracali z víťaznej bitky proti Turkom pri Viedni. Ďalšie vážne poškodenie spôsobila bomba pri prechode frontu na jar 1945, ktorá zasiahla západnú časť kostola. Následné obnovy dali rotunde aj kostolu dnešnú podobu.

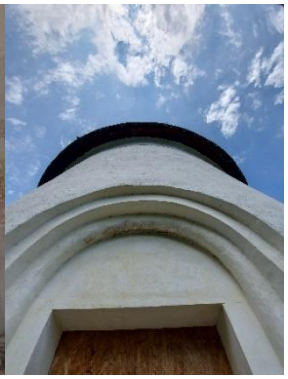
Do rotundy sa vchádza jednoduchým južným ústupkovým románskym portálom. Vzácnosťou rotundy v Bíni je, že vnútorný i vonkajší obvod je kruh. Napriek tomu súčasťou rotundy je aj apsida, orientovaná na východ. Je vytvorená „symbolicky“, v hĺbke zhruba jeden meter hrubého obvodového muriva rotundy, čo je veľmi vyspelé a elegantné riešenie.

Interiér je nezvyčajne rozčlenený dvanástimi výklenkami, nikami, ktorých využitie nepoznáme. Nájdeme v ňom pozostatky výmaľby z románskeho i gotického obdobia. Priestor osvetľuje šesť románskych okien, z ktorých trojokno je titulným obrázkom tohto stredovekého kalendára MMXXV.

Návštevy historických miest alebo chrámov nám ponúkajú príležitosť porovnávať, ako rôzne, aj každodenné, situácie, ktoré zažívame aj my, riešili naši dávni predkovia. Kam sme sa ako ľudia za stáročia posunuli. Čo nové sme sa naučili, čomu sme začali lepšie rozumieť, ako sa zmenil náš pohľad na život a ako sa snažíme urobiť svet lepším miestom pre všetkých. Často máme pocit, že sme vyspelejší, múdrejší a schopnejší než ľudia, ktorí žili pred nami. Aj deťom v školách hovoríme o našom pokroku. Takéto presvedčenie dávno nezdieľam. Vo vede, rôznych technológiách a áno, aj v zdravotníctve, sme omnoho ďalej ako napríklad ľudia stredoveku, vďaka iným predkom, ktorí sa narodili pred nami. Otázka, ktorú si kladiem, je, čo my v súčasnosti vytvárame a odovzdáme našim potomkom? Aké poznanie, aké hodnoty, aký spôsob a kvalitu života budú môcť od nás prijať, aby vedeli zvládať aj neistoty, ktoré sú prirodzenou súčasťou každého ľudského života?

Krídlový oltár sv. Anny, Poprad – Spišská Sobota
Winged altarpiece of St. Anne, Poprad – Spišská Sobota

júl 2025

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

Krídlový oltár sv. Anny, Kostol sv. Juraja, Poprad – Spišská Sobota

Osada nad riečkou Poprad bola osídlená oddávna, stredoveká Spišská Sobota sa vyvinula zo slovanského trhového miesta. Pravidelné sobotné trhy na mieste, z ktorého sa časom vyrástlo trojuholníkové námestie, dali mestečku na Spiši aj názov.

V priebehu trinásteho storočia sa obyvateľmi trhového sídla stali aj pozvaní nemecký hostia, ktorí menili jeho ráz. Spišská Sobota bola od pätnásteho storočia medzi dvanástimi spišskými mestami, ktoré dal uhorský kráľ Žigmund Luxemburský svojmu kolegovi, poľskému kráľovi Kazimírovi III. Veľkému, do zálohu, čo taktiež tristošesťdesiat rokov formovalo jej vývoj. Dodnes si centrum zachovalo svoj jedinečný stredoveký ráz.

Námestiu dominuje pôvodne románskogotický kostol svätého Juraja z trinásteho storočia. Neskoršie prestavby mu dali dnešnú podobu. Keď vstúpime do chrámu, môžeme sa cítiť, akoby sme prekonali časovú hranicu, ocitneme sa o stovky rokov dozadu. Vnímame obrazy, sochy a symboly, ktorým dnešný človek ťažko rozumie, nakoľko ho nesprevádzajú od kolísky – tak ako človeka spred niekoľkých storočí. Obdivovať a v tichu vnímať svet a tvorbu našich prapredkov môže byť súčasťou zastavenia sa, premýšľania alebo meditácie. A vďačnosti.

Kostol na námestí v Spišskej Sobote patrí do vyše dvadsiatky jedinečných spišských dvojloďových kostolov. Tieto vznikli prestavbou starších chrámov predovšetkým v období vrcholnej gotiky. Vtedy moderná kamenná gotická klenba bola zároveň bezpečnostným opatrením voči požiarom a zlepšila statiku stavby.

V kostole môžeme obdivovať päť gotických krídlových oltárov. Jeden z nich, bočný oltár naľavo v lodi, na severnej strane víťazného oblúka, je zasvätený sv. Anne. V určitom zmysle to nie je bežný stredoveký oltár, nakoľko mu dominujú ženy. V oltárnej skrini i na krídlach oltára.

Oltáre, obetné stoly čiže menzy, sú jednou z najstarších súčastí kresťanských objektov a bohoslužieb. Na románske menzy sa začali stavať retábulá, ozdobné dosky, kamenné, neskôr drevené, čoraz bohatšie zdobené a členené. Dnes ich poznáme ako ozdobné drevené oltárne skrine a z nich sa v období gotiky rozšíril typ retabulového krídlového oltára, ktorý obsahoval vo svojom strede reprezentatívne a po stranách, na krídlach naratívne zobrazenia.

Krídla oltára informovali o všednosti alebo slávnosti dní. V bežné pracovné dni a počas pôstu boli krídla oltára zatvorené. Ich vzhľad bol jednoduchší, neraz v tlmenejších farbách. Často v nedele a na veľké sviatky sa oltár otváral do svojej plnej krásy, najbohatšie zdobenej podoby. Takto sa obrazový obsah menil spolu s rytmom cirkevného roka a veriaci vždy videli to, čo zodpovedalo práve slávenému tajomstvu. Konkrétne pravidlá otvorenia a zatvorenia krídiel oltára sa líšili podľa miestnej tradície, typu sviatku a významu oltára v rámci chrámu.

Na prelome pätnásteho a šestnásteho storočia sa na Spiši rozšíril kult svätej Anny Samotretej. Táto svätica bola obľúbenou patrónkou rôznych povolaní, sociálnych skupín a chorých. To bol s najväčšou pravdepodobnosťou dôvod, prečo si nielen miestni veriaci objednali oltár Máriinej matky a Ježišovej babky do svojho kostola. Na Spiši bolo v tomto období viacero objednávok oltárov zasvätených svätej Anne a dodnes ich môžeme obdivovať vo viacerých spišských kostoloch.

S oltárom svätej Anny súvisí aj príbeh rozvetveného Ježišovho príbuzenstva, ktoré vychádza zo starých kresťanských legiend. Spišskosobotské pôstne časti krídiel oltára, ktorý sa nazýva aj Oltár Kristovho príbuzenstva, ponúkajú najrozsiahlejší gotický cyklus svätého Príbuzenstva po Máriinej línii na území dnešného Slovenska. Jednotlivé príbehy ôsmich žien a ich rodín domnelého Ježišovho príbuzenstva, variácie ich odevov, ale i takého detailu, ako sú rozmanité čepce, sú ukážkou zručnosti autora a jeho poznania aktuálnych trendov v európskom maliarstve.

Pravé krídlo oltára nie je celkom otvorené. Oltár bol pôvodne určený do kaplnky sv. Anny. Postupne sa dostal na dnešné miesto, kde však nemá primeraný priestor, aby sa mohol otvoriť vo svojej plnej slávnostnej kráse.

Ak počas leta vojdeme do stredovekých kostolov, prijmime ich nezvyčajnú dimenziu, ktorú nám ponúka a ponorme sa do nej. Je to skvelý zážitok, nechať na seba pôsobiť to, čo je úplne iné, ako sme zvyknutí. Zážitok z toho, čo nás presahuje, čomu možno nerozumieme.

Na Spiš sa vraciam vždy rád. Z ktorejkoľvek svetovej strany prichádzam, vždy mu dominujú Tatry. Pevný bod, podľa ktorého sa môžeme orientovať. Je dôležitý.

Dobré, objavné a prekvapujúce dni leta prajem nám všetkým.

Kazateľnica, Kostol Panny Márie Kráľovnej anjelov, Sádok (Klátová Nová Ves)
Pulpit, Church of the Virgin Mary, the Queen of Angels, Sádok (Klátová Nová Ves)

august 2025

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

Kazateľnica, Kostol Panny Márie Kráľovnej anjelov, Sádok (Klátová Nová Ves)

Osada Sádok drieme uprostred lúk a polí medzi Topoľčanmi a Baťovanmi, dnes Partizánskym. Za ňou sa po pár minútach chôdze chátrajúcim čerešňovým sadom dostaneme ku kostolu, obklopenému stáročnými lipami a borovicovým hájom. Jeho mohutná veža dominuje okoliu. Pokladám za privilégium tohto starodávneho kostola, že k nemu nevedie cesta, iba chodník. Treba k nemu prísť pešo, tak ako kedysi. Vtedy do pôvodného románskeho kostolíka, ešte bez veže, ako do svojho farského kostola chodili veriaci zo šiestich okolitých osád.

Začiatkom štyridsiatych rokov trinásteho storočia, pravdepodobne počas dvojročného mongolského nájazdu, bol tento chrám značne poškodený a rovnako spustlo aj jeho široké okolie. Postupnou obnovou sa ľudia a vďaka nim i krajina zotavila z utŕžených rán. A tak v priebehu 14. storočia k farnosti pribudli ďalšie tri osady.

Kostolík sa postupne rozrastal a menil podľa trendov gotického umenia a jeho stopy sú na ňom prítomné dodnes. V šestnástom storočí, v období náboženských nepokojov, sa začalo niekoľkostáročné obdobie striedania úpadku a chátrania kostola s jeho záchranou a obnovou. A vlastne trvá dodnes.

Kostol obkolesuje ochranný múr, ktorý bol obnovený na začiatku druhej polovice 20. storočia. Dodnes ohraničuje funkčný cintorín, ktorý spolu s kostolom tvoria nerozlučnú dvojicu a miesto na zastavenie sa a rozjímanie v tichu.

Po vstupe do chrámu cez románsky portál vnímame šero a chlad, také typické pre staré kostoly. Postupne rozoznávame fresky z rôznych období gotiky na stenách v lodi. Upúta nás presvetlené presbytérium, svetlo z kruhového okna, netradične v severnej stene, slabo osvetľuje murovanú kazateľnicu.

Pojem kazateľnica pochádza z latinského slova „cancelli“, teda mreže, zábradlie (ľudovo „kancel“). V ranostredovekom kresťanstve sa miesto, odkiaľ kňaz kázal, nachádzalo v blízkosti zábradlia, ktoré kedysi oddeľovalo loď kostola od svätyne. Kazateľnicu ako súčasť kresťanského chrámu začali používať zhruba od 13. storočia žobravé rády, ktoré kládli dôraz na kázanie. Je to stavebne upravené, vyvýšené miesto v chráme, z ktorého kňazi ohlasovali Božie slovo. V stredoveku sa kazateľnice často stavali k pilieru lode alebo k stene kostola, teda primárne na mieste, kde bola dobrá akustika, aby umožnili veriacim zhromaždeným v kostole čo najlepšie počuť texty bohoslužby. Nad kazateľnicou sa nachádza zvuková strieška, ktorej účelom bolo zlepšenie akustiky. Odrážala hlas kazateľa nadol, smerom k poslucháčom.

Kazateľnice zažili svoj rozmach v čase reformácie i protireformácie, keď z nich kazatelia jednotlivých táborov utvrdzovali svojich veriacich v pravej viere a pokúšali sa presvedčiť tých na „druhom brehu“, aby sa pridali k nim. Ideové využitie kazateľníc malo odraz aj v ich výzdobe, ktorá korešpondovala so šíriacim sa barokovým umením.

V katolíckych kostoloch sa kazateľnice prestali používať primárne na základe liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu. A postupne kazateľnice stratili svoj význam v dôsledku vývoja ozvučovacej techniky.

Kostol na vŕšku Chríb na úpätí pohoria Tríbeč je miestom, kde sa človek rád vracia. Jeho atmosféru a duchovnosť môžeme zažiť v súčasnosti vďaka viacerým opravám v 20. storočí a rozsiahlemu výskumu a obnove v tomto storočí.

Za omnoho lepšie poznanie histórie a podoby stredovekých kostolov vďačíme mnohým ochotným, obetavým a v tomto ohľade nenahraditeľným ľuďom, ktorí stoja v úzadí. Teraz v letných mesiacoch môžeme viaceré a viacerých z nich stretnúť uprostred ich práce, neraz na odľahlých miestach, ako je Sádok. Práve vďaka ich aktivitám a ochote máme otvorené dvere stredovekých kostolov i mimo času, keď sú v chráme bohoslužby. A tak naplno zažiť ducha miesta, genia loci, podobne ako naši predkovia.

Ďakujeme.

Kaplnka, Kostol pôvodne Panny Márie, dnes kostol Evanjelickej cirkvi a. v., Štítnik
Chapel, originally Church of the Virgin Mary, today Church of
the Evangelical Church of the Augsburg Confession, Štítnik

september 2025

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

Kaplnka, pôvodne Kostol Panny Márie, dnes Kostol ECAV, Štítnik

Vo vrcholnom stredoveku sa dnešný evanjelický kostol v Štítniku na Gemeri nachádzal medzi vretenovitým námestím a vodným hradom, opevneným panským sídlom Bubekovcov. Práve oni financovali tento obdivuhodný chrám, ktorý stál na miernej vyvýšenine medzi týmito dominantami, teda bol spojivom medzi trhovou a hradnou zónou mestečka.

Bývalú mestskú slávu a bohatstvo vidno dodnes, len treba ju trocha hľadať. Námestie s kedysi honosnými domami bohatých mešťanov je pokryté zamatom unavenosti a ťažoby rokov. Vodný hrad potrebuje sprievodcu, ktorý ukazuje jeho bývalú dôležitosť a veľkosť na zvyškoch nárožných veží a múrov. Z dnešného pohľadu nečakane veľký stredoveký kostol na križovatke ciest i centra s perifériou dnešnej obce si však vyžaduje návštevu.

Po vstupe do chrámu a prechode podvežím sa nám naskytne dych berúci pohľad a premôže nás pocit neočakávaného prekvapenia. Mohutnosť, priestornosť a atmosféra chrámu je veľkolepá. Človek je ohromený a ani nevie, kam skôr pozerať... Výška hlavnej lode, les gotických pilierov, jeden komiks príbehov na freskách nad druhým. Rôzne podoby polí gotických rebier a ich typické lomené oblúky sa núkajú na obdiv ako kedysi tovar remeselníkov a sedliakov na trhoch neďaleko kostola. Niekto si sadne do lavice a pozerá okolo seba i nad seba, niekto sa pomaly prechádza a snaží sa vnímať nesmierne bohatú ponuku vytvorenú našimi predkami predovšetkým od štrnásteho do šestnásteho storočia. Hviezdicová klenba svätyne, barokový oltár, gotická medená krstiteľnica, prechod do presvetlenej južnej kaplnky...

Kaplnka ako sakrálny objekt má rozličné podoby, umiestnenie v exteriéri i v rámci stavieb – kostolov, hradov či palácov. Kaplnky poznáme verejné i súkromné. Nemajú žiadne predpísané podoby, ich architektonické formy a výzdoba sa menili podľa jednotlivých stavebných slohov. Kaplnky ako stavby majú svoj pôvod v ranom kresťanstve, súvisia s uctievaním mučeníkov a svätcov. Miesto, kde bol svätec pochovaný, sa pokladalo za osobité, posvätné. Preto pri ňom či nad ním vytvárali malé priestory na modlitbu. Legalizáciou kresťanstva v Rímskej ríši v roku 313 sa začal postupný rozvoj a budovanie kaplniek.

Pôvod názvu kaplnky je v latinčine, slovo cappa znamená plášť, kabát s kapucňou. Podľa legendy sa svätý Martin v štvrtom storočí rozdelil o polovicu svojho plášťa, cappy, so žobrákom. Martinova polovica plášťa sa stala relikviou, ktorú uctievali aj franskí králi. Táto bola uchovávaná v miestnosti, ktorá sa začala nazývať capella, teda miesto, kde sa uchováva plášť. Pomenovanie menšej sakrálnej miestnosti sa následne rozšírilo do rozličných jazykov. Kňaz, ktorý sa staral o kaplnku s relikviou, sa nazýval capellanus, po slovensky kaplán.

V období gotiky nastal rozmach pri stavbe kaplniek. Stali sa liturgicky potrebné, architektonicky prominentné a spoločensky prestížne. Gotické katedrály sú často doslova obklopené vencom kaplniek. Jeden z hlavných dôvodov ich stavebného boomu bola starosť o vlastnú dušu človeka. Mnohí ľudia si dávali slúžiť omšu za svoju spásu resp. spásu blízkych zomrelých. Na také množstvo žiadostí nestačil len jeden oltár kostola. Začali sa vytvárať oddelené priestory, ktoré boli súčasťou chrámu a mohla sa v nich sláviť ďalšia bohoslužba. Medzi ďalšími dôvodmi stavieb kaplniek bolo už spomínané uctievanie svätých a ich pozostatkov – kaplnka na to bola dôstojným miestom. Najmä súkromné donácie kaplniek boli prejavom zbožnosti zadávateľa a niekedy aj vyjadrením spoločenského statusu. Gotická architektúra konštrukčne umožnila stavby kaplniek a sama nimi bola obohatená.

Na území Slovenska sa kaplnky začali stavať postupne už v románskom období, ale ich masový rozmach nastal v období vrcholnej gotiky. Súvisel s rozvojom miest, rastúcim významom šľachty, zmenami v liturgii a so silným vplyvom západnej gotickej architektúry. Od stredoveku sa kaplnky stali súčasťou nielen chrámov, ale aj krajiny – na kopcoch, pri cestách, v obciach, pri poliach. Na miestach, ktoré si ľudia spájali s Božou prítomnosťou

Južná kaplnka v Štítniku bola pristavená k lodi kostola v prvej polovici pätnásteho storočia. Presvetlenie oknami s kružbou z východu i juhu posilňuje zážitok vzdušnosti, priestoru a povznesenia. Dnes sa v jej uzávere nachádzajú kamenné náhrobky v tvare sarkofágu. Je to taký malý protiklad – v najsvetlejšom priestore chrámu sme upozorňovaní na našu pominuteľnosť a konečnosť. Napriek tomu, že táto časť kostola nemá fresky, iba štylizovanú neogotickú výzdobu z prelomu 19. a 20. storočia, aj tu cítime „gotického ducha“, atmosféru stredoveku.

Aj keď sme v južnej kaplnke už precítili a prijali krásu chrámu, neustále v nás vzbudzuje pocit vznešenosti a dôstojnosti. Tento zážitok, vznešenosť a dôstojnosť, nám prajem aj v našej septembrovej každodennosti.

Víťazný oblúk, Kostol sv. Mikuláša, Poruba
Triumphal arch, St. Nicholas' Church, Poruba

október 2025

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

Víťazný oblúk, Kostol sv. Mikuláša, Poruba, okres Prievidza

Ľudia oddávna vytvárali priestor pre posvätno. Bola to hranica medzi každodennosťou a výnimočnosťou. V prírode upravovali miesta alebo stavali objekty, kde komunikovali s nadprirodzenom. Tam uctievali sily, ktoré ich presahovali, alebo o ktorých si mysleli, že im môžu pomôcť v tom, kde si sami nevedia dať rady. Postupným vývojom ľudskej spoločnosti smeli do centra týchto posvätných miest vstúpiť len vyvolení či povolaní, ktorí dokázali, alebo o sebe tvrdili, že vedia komunikovať s nadprirodzenom. Nejeden takýto objekt bol vybudovaný na návrší či na hore. Aby boli čo najbližšie k božstvu a ich kontaktu nič nebránilo.

Nepochybujem, že s takouto pohnútkou kráčali do chrámu aj stredovekí obyvatelia hornonitrianskej Poruby. Kostol s mohutnou vežou a opevneným múrom, ktorý obkolesuje chrám i cintorín na návrší, mohol takto na ľudí pôsobiť.

Obec Poruba, tak ako to prezrádza jej názov, vznikla v prvej tretine štrnásteho storočia na porube, na mieste, kde bol vyrúbaný les a pôda postupne zúrodnená. Dodnes dedina hraničí s lesom. Pôvodne sa nazývala po nemecky, podľa kolonistov, Nickelsdorf. Meno jej dalo patrocínium kostola – svätého Mikuláša (Nikolaus).

Po vstupe do kostola prechádzame prístavbou z 20. storočia. Následne sa ocitneme v podveží, z ktorého sa dlažba zvažuje do lode kostola. Ešte som nebol v kostole, ktorý by mal dlažbu dole kopcom. Plnému výhľadu na presbytérium však bráni drevená tribúna, ľudovo *chórus,* zo 17. storočia. Po pár krokoch sa otvorí výhľad na nádherné gotické presbytérium plné fresiek a víťazný oblúk s renesančnou kazateľnicou.

Víťazný oblúk má pôvod v antike, kedy sa v Ríme stavali monumentálne triumfálne oblúky na pamiatku cisárskych víťazstiev, ako symboly ich moci a slávy. Kresťanstvo tento pojem prevzalo a dalo mu nový, sakrálny význam: Kristovo víťazstvo nad smrťou. V cirkevnej architektúre sa preto začal názvom „triumfálny oblúk" označovať veľký vnútorný oblúk, ktorý oddeľuje svätyňu, miesto obety a kléru od lode chrámu, kde sa počas bohoslužby zhromažďuje veriaci ľud.

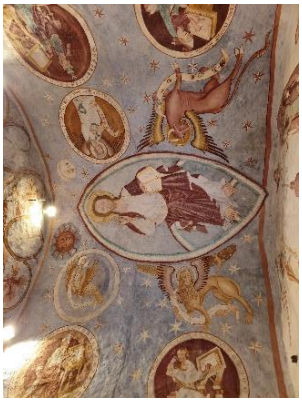
Teda je to zhmotnená hraničná zóna, predel medzi posvätným a pozemským. Takéto delenie kostola bolo zrozumiteľné pre všetkých a zároveň pomáhalo zvýrazniť stredovekú hierarchiu. Klérus verzus veriaci. A aj takýmto usporiadaním symbolizoval vtedajší model sakrálneho poriadku – za víťazný oblúk umožňoval vstup iba pre kňazov, diakonov a vybraných služobníkov, kým pohyb laikov bol možný iba k nemu.

Z architektonického hľadiska je víťazný oblúk deliaca priečka medzi dvoma priestormi s priechodom medzi nimi. Zameriava pohľad veriacich smerom k oltáru. Môže pôsobiť ako rám pre hlavný oltár. Vytvára architektonický aj vizuálny prechod – oddeľuje loď, priestor pre veriacich od presbytéria. Jeho plocha, oblúk či nadväzujúce steny sú zdobené freskami. V jeho hornej časti býva brvno, drevený trám, na ktorom je výjav Kalvárie – ukrižovaný Ježiš s dvomi alebo štyrmi svedkami alebo zavesený kríž s ukrižovaným Ježišom.

V kostole v Porube sa uprostred podmanivých gotických fresiek vyníma lomený oblúk. Ak sa postavíme pod oblúk, na pomyselné rozmedzie svetského a posvätného, na jeho ostení sú znázornené múdre a nemúdre/pochabé panny. Častým motívom popri podobenstve o pannách bývajú i starovekí proroci. Pri pohľade nahor môžeme na klenbe presbytéria obdivovať gotické obrazy a „predstavy" veriacich stredoveku. Krista v mandorle, evanjelistov a učiteľov cirkvi. Nad loďou chrámu je neskororenesančný maľovaný strop lode z polovice 17. storočia. A hneď, na dosah, stojí krásna renesančná kazateľnica. Z každého uhla iná perspektíva.

Tak ako v živote. Tiež máme množstvo hraníc, limitov, vymedzených území. Niektoré majú zmysel, lebo na základe skúsenosti mnohých generácií ľudí sa osvedčili ako prospešné pre spolužitie, ba až prežitie ľudí na zemi. Časť z nich má dočasné trvanie, lebo ľudské poznanie či rešpekt k ľudskému životu, dôstojnosti alebo nové objavy ich platnosť ukončia. A potom máme aj úplne nezmyselné, ktoré slúžia iba tým, ktorí zneužívajú moc. Bývajú rafinované, neférové, väčšine škodia. Je to výplod takzvaných a určite dočasne „vyvolených", ktorí radi určujú, kto čo môže. Sú ich plné dejiny... Od politiky po členov rodín.

Prajem nám, aby sme mali otvorené oči i srdce. Aby sme takto pripravení dokázali múdro, a ak treba, aj rázne konať, keď sa ľudia s dočasnou domnelou „veľkou" mocou rozhodnú vstupovať do našich životov.

Freska sv. Krištofa, Kostol Všetkých svätých, Ludrová – Kút
Fresco of St. Christopher, All Saints' Church, Ludrová – Kút

november 2025

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

Freska sv. Krištofa, Kostol Všetkých svätých, Ludrová – Kút

Nenápadnému návršiu medzi dnešnou obcou Štiavnička a mestom Ružomberok dominuje stredoveký kostolík. Predpokladám, že cesta, ktorá vedie i dnes okolo neho, má veľmi podobnú trajektóriu ako tá v stredoveku. Takmer deväťdesiatstupňová zákruta okolo kostola má pre šoférov milujúcich rýchlosť svoje čaro...

Kostol Všetkých svätých v Ludrovej-Kúte z poslednej tretiny 13. storočia bol postavený ako jednoloďový s kvadratickou svätyňou. Na jej vnútorných stenách sa prelína jeden príbeh zo života Krista cez druhý, v niektorých scénach i cez rámovanie jednotlivých obrazov. Je to najrozsiahlejší kristologický cyklus v rámci územia Slovenska na nerovných stenách, ktorých omietka kopíruje kamene pod ňou.

Je to zážitok a nádherná príležitosť nakuknúť do sveta stredovekého myslenia a tvorby.

Svätyňa chrámu v Ludrovej je, tak ako nejeden stredoveký kostol, vyzdobená freskami aj z vonkajšej strany. Na jej východnej stene sa vyníma postava svätého Krištofa v nadživotnej veľkosti.

Stena chrámu bola pre stredovekých ľudí hranicou medzi svetským a Božím, profánnym a sakrálnym. Jedným z dôvodov vytvorenia exteriérovej fresky svätého Krištofa na kostole bola jeho ochranná funkcia. Svätec bol pre ľudí spoľahlivým sprievodcom z jedného sveta do druhého.

Legenda o svätom Krištofovi, pôvodne pohanskom obrovi (Reprobus, Offerus), však vznikla bez akéhokoľvek historického základu. Podľa nej obor nosieval ľudí na svojom chrbte cez divokú rieku na druhý breh. Jednej noci ho požiadalo o prenesenie malé dieťa. To však pri prechode rieky čoraz viac ťažilo obrov chrbát, až sa zdalo, že ho zrazí pod hladinu. Na druhom brehu sa dieťa dalo spoznať ako Kristus a obra pokrstilo. Od tej chvíle niesol meno Christophorus – Kristof.

Výjav sv. Krištofa sa zvyčajne objavuje na výrazných, dobre viditeľných miestach, kostoloch, mestských bránach, ale aj na mostoch, stodolách či domoch pri cestách... Často sa nachádzali na fasádach orientovaných k hlavnej prístupovej trase ku kostolu alebo na východ. Teda tam, odkiaľ vychádza ranné slnko, kde bol biblický raj a kde sa udialo vzkriesenie. Symbol pre nový začiatok a nádej.

Zobrazenia svätých, ale napríklad aj kalvárie s ukrižovaným Ježišom, museli byť ľuďom stredoveku blízke a ľahko čitateľné. Bolo dôležité, aby priamo súviseli s ich bežným životom, poukazujúcim na jeho kľúčové okamihy. V každodennosti to podľa ľudovej viery znamenalo, že každý, kto ráno zazrel obraz svätého Krištofa, bol počas daného dňa chránený pred náhlou, „zlou“ smrťou. Teda smrťou bez prijatia sviatostí. Ikonografia – svätec, ktorý nesie dieťa Ježiša cez vodu, znamenala jeho ochranu na cestách, na brodoch a mostoch, na mori...

Na druhej strane, už od neskorého stredoveku bol Kristof zo strany cirkvi prijímaný s rezervovanosťou a kritickým hodnotením. Najmä z dôvodu, že neexistujú spoľahlivé údaje o jeho živote, činnosti ani o okolnostiach jeho smrti.

Po reforme liturgie po 2. vatikánskom koncile už nie je jeho sviatok zaradený do všeobecného cirkevného kalendára. V Calendarium Romanum je k 25. júlu uvedené: „Spomienka sv. Krištofa, zapísaná do Rímskeho kalendára asi okolo roku 1550, sa ponecháva miestnym (cirkevným) kalendárom: hoci akty sv. Krištofa sú legendárne, existujú starobylé svedectvá jeho úcty; jeho kult však nepatrí k rímskej tradícii“ (s. 131). Z tohto dôvodu prestal byť „celocirkevným“ svätým. Preto býva niekedy nesprávne označovaný aj ako „zrušený svätec“.

Napriek stáročným kritickým diskusiám v katolíckej cirkvi si svätý Kristof zachoval popularitu do súčasnosti. Jeho uctievanie sa odohráva aj v profánnom prostredí, nezávisle od cirkevno-náboženského kontextu. Do jeho svätého „portfólia“ už stáročia patrí ochrana cestujúcich. A tak sa od začiatku 20. storočia svätý Kristof medzi ľudom pospolitým presadil aj ako patrón vodičov. Preto sa jeho podobizeň objavuje na rôznych plaketách, pri diaľničných odpočívadlách či ako malá figúrka v automobiloch. Každoročne sa tiež konajú požehnania automobilov a lietadiel...

V živote sú situácie alebo obdobia, keď máme pocit, ako by sme stáli pred rozbúrenou riekou a potrebujeme sa cez ňu prebrodiť na druhý breh. Vtedy hľadáme krištofov a krištofky okolo nás. Je to dar, ak sú naporúdzi. Ľudská skúsenosť z takýchto situácií pretavená do porekadla hovorí jasnou rečou: Pomôž si človeče, aj Pán Boh Ti pomôže...

Mandorla, pôvodne Kostol sv. Jána Evanjelistu, dnes kostol Reformovanej kresťanskej cirkvi, Čečejovce
Mandorla, originally Saint John the Evangelist Church, today
Church of the Reformed Christian Church, Čečejovce

december 2025

1	2	3	4	5	**6**	**7**	8	9	10	11	12	**13**	**14**	15	16	17	18	19	**20**	**21**	22	23	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**	29	30	31

Mandorla, pôvodne Kostol sv. Jána Evanjelistu, dnes kostol Reformovanej kresťanskej cirkvi, Čečejovce

Na starú obchodnú cestu z Košíc na Gemer v Čečejovciach ústi Kostolná ulica, lemovaná drevenými sochami uhorských kráľov. Uprostred nich stojí nenápadný kostol z poslednej štvrtiny 13. storočia, pôvodne zasvätený svätému Jánovi Evanjelistovi. Od začiatku 18. storočia patrí reformovanej kresťanskej cirkvi. Jednoduchá, na bielo omietnutá stavba so strechou vyššou než zvonica, stojí v upravenom areáli spolu s farou.

Loď je obdĺžniková, vymaľovaná na bielo, ako je to v reformovaných kostoloch zvykom. Možno je to aj dôsledok požiaru v období baroka. Práve preto ešte viac vyniká presbytérium: priestor plný farebných fresiek, zaklenutý valenou klenbou a osvetlený úzkymi románskymi oknami. Je akoby oknom do ranogotického sveta – do príbehov Ježišovho a Máriinho života, interpretovaných štýlom prvej polovice 14. storočia.

Fresky majú prevažne zemité farby. Vidíme medzi nimi zriedkavé motívy – napríklad Zvestovanie narodenia Pána pastierom, dnes už viac šifru než obraz; pred siedmimi storočiami ukryté Vzkriesenie Jairovej dcéry či málo zobrazované kúpanie malého Ježiša v scéne Narodenia. Upútal ma i výrazne expresívna scéna z Kalvárie, v ktorom Mária zalamuje rukami nad hlavou a Ján si rukou podopiera hlavu. Gestá sú nezvyčajne živé, netypické pre stredoveký kánon.

Dominantou svätyne je majestátna freska s postavou Krista v mandorle, rozprestretá na veľkej časti valenej klenby. Patrí k najväčším mandorlám na Slovensku. Je pozoruhodné, že hoci kostol vznikal v ranogotickom období, použitá je valená klenba, typická skôr pre románsky sloh.

Mandorla — talianske slovo pre „mandľu“ — je geometrický tvar, ktorého dokonalá symetria vyjadruje harmóniu a špicaté vrcholy dynamiku prieniku božského do sveta ľudí. Je prienikom dvoch sfér, vizuálnym symbolom vstupu Boha do času a priestoru. Označuje hranicu medzi božským a ľudským, medzi posvätným a pozemským.

Obrazy či reliéfy v tvare mandorly boli známe od dávneho staroveku v Indii či Mezopotámii. Znázorňovali auru vládcov, bohov či osvietených bytostí – svetlo, ktoré presahuje bežné vnímanie. Gréci aj Rimania poznali podobnú symboliku. Kresťania ju v neskorej antike prijali na zobrazenie Krista – ako prejav Boha, ktorý presahuje každodennosť.

V stredoveku mala mandorla podobu svätožiary v tvare elipsy alebo šošovky okolo celej postavy. Môže symbolizovať bránu života, z ktorej sa rodí zjavenie, alebo prechod zo smrti do života.

V čečejovskom presbytériu je pri pohľade nahor Kristus v mandorle centrálnym bodom klenby. Biele pole mandorly, pôvodne lemované farebnými pásmi, obklopujú zoomorfné symboly štyroch evanjelistov, čo bol v tom období rozšírený ikonografický motív. Je to akoby vyvrcholenie biblického freskového príbehu z lode svätyne, ktorému dominuje Kristus vládca. Takto je zvýraznená jeho vláda, moc a božské postavenie naveky.

Začína sa advent, o ktorom hovoríme, že je časom stíšenia a prípravy na Narodenie Pána. Advent i Vianoce sú – podobne ako mandorla – prienikom iného sveta do našej uponáhľanej a nepokojnej každodennosti. Prajem nám, aby sme sa dokázali zastaviť, mali čas pre seba i pre blízkych, dokázali čítať kód prieniku toho „iného“ do našich životov. Nielen pre naše vnútorné obohatenie, ale aj pre otvorenosť a službu iným — pre uzdravovanie našej spoločnosti.

Kostoly a kostolíky v kalendári MMXXI

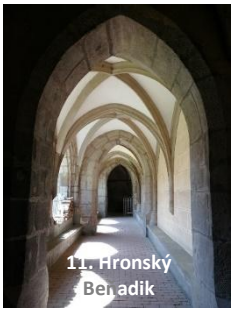

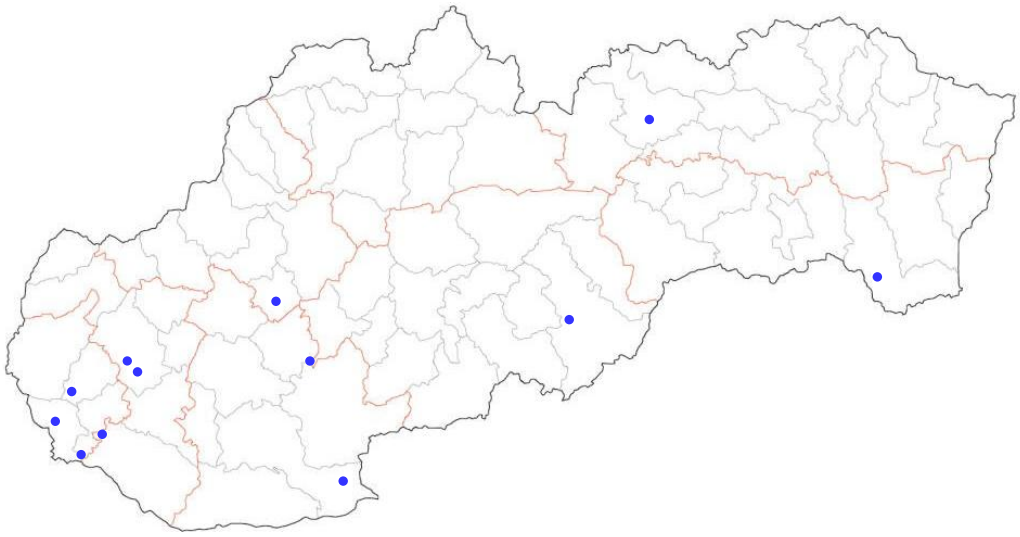

https://bit.ly/Kalendar_2021

Na Slovensku máme viaceré románske pamiatky, ako i množstvo gotických pamiatok. Je to kultúrne a náboženské dedičstvo západného, rímskeho kresťanstva. Kresťanstva, ktoré bolo schopené reflexie, otvárania sa iným kultúram či poznaniu. A prijímania nového absorbovaním do vlastnej skúsenosti.
Dvanásť pohľadov na krásu vytvorenú našimi predkami na území Horného Uhorska, dnes Slovenska. Jednotlivé zábery sú z týchto miest:

1. Kostol Panny Márie, Bíňa
2. Kostol sv. Michala, Veľký Klíž
3. Kostol Reformovanej kresťanskej cirkvi (pôvodne kostol sv. Michala), Veľká Tŕňa
4. Kostol sv. Štefana, Hamuliakovo
5. Bazilika minor svätého Kríža, Kežmarok
6. Kostol Zvestovania Pána a kláštor menších bratov františkánov (Františkánsky kostol), Bratislava
7. Rotunda svätého Kríža, Križovany nad Dudváhom
8. Bazilika svätého Mikuláša, Trnava
9. Kostol svätého Jakuba, Štvrtok na Ostrove
10. Evanjelický kostol, Veľké Teriakovce
11. Benediktínsky kláštor Hronský Beňadik
12. Kostol svätého Juraja, Svätý Jur

Viac nájdete na www.apsida.sk.

Kostoly a kostolíky v kalendári MMXXII

1. Výborná

2. Sokolce

3. Rákoš

4. Lendak

5. Gáň

6. Holice

7. Sazdice

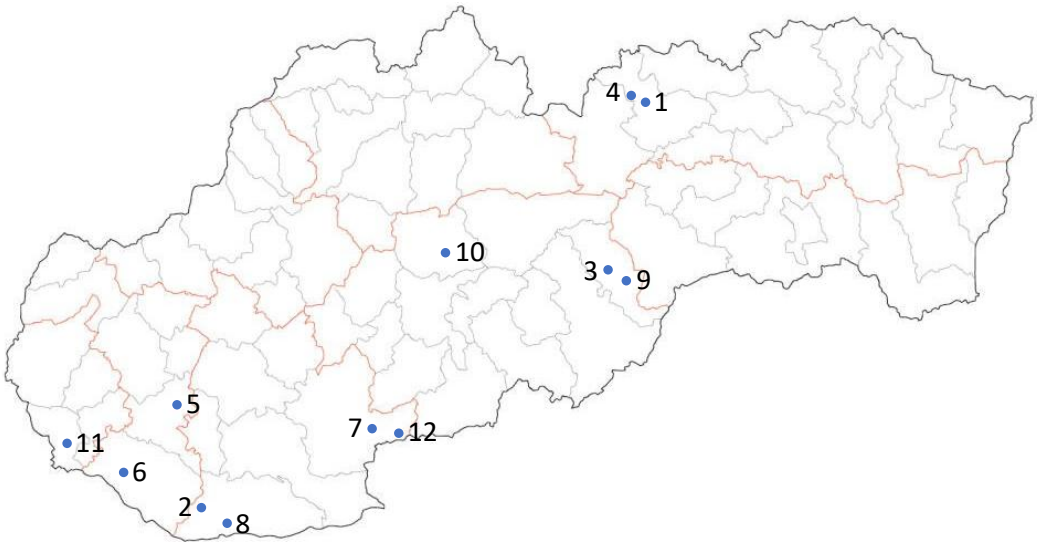

8. Klížska Nemá

9. Šivetice

10. Poniky

11. Bratislava

12. Šahy

https://bit.ly/Kalendar_s_textami_2022-KS

Uhorské dejiny sú aj dejinami dnešného Slovenska. Uhorské kráľovstvo bolo súčasťou kultúry a myslenia európskeho západu.
Tvorbu a majstrovstvo našich predkov môžeme obdivovať dodnes. Som za nich veľmi vďačný.
Fotografie sú z našich ciest v roku 2021. Možno Vás budú motivovať k poznávaniu našich dejín. Takýchto čarovných miest sú na Slovensku stovky. Inšpirácie nájdete aj tu: www.apsida.sk a www.gotickacesta.sk.
Prajem všetkým dobré dni v roku Pána 2022.

Kostoly a kostolíky v kalendári MMXXIII

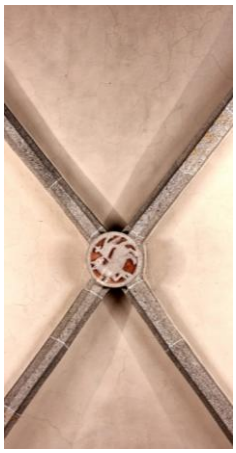
1. Dravce
svätostánok

2. Výborná
pilier/oporný stĺp

3. Devín
konsekračný kríž

4. Martin
svorník

5. Dechtice
zuborez a okno

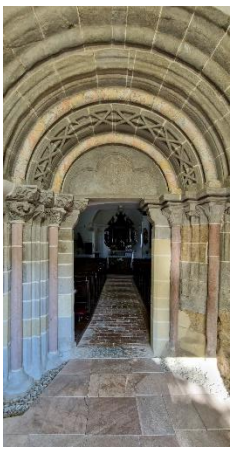
6. Kopčany
svätyňa

7. Svinica
veža kostola

8. Dolné Orešany
oporný pilier

9. Ilija
portál

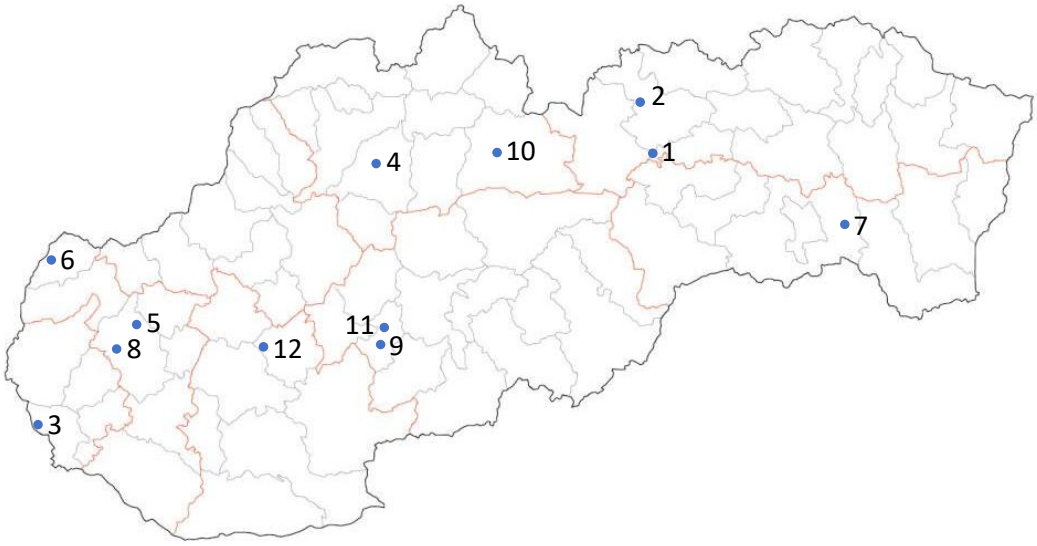
10. Okoličné
hviezdicová klenba

11. Banská Štiavnica
objímavá pätka

12. Kostoľany/Tribečom
freska

https://bit.ly/Kalendar_s_textami_2023-KS

Stredoveké kostoly a kostolíky na území dnešného Slovenska hovoria o viere, tvorivosti a fortieli minulých generácií. Tiež dokumentujú fakt, že naši predkovia boli od stredoveku integrálnou súčasťou európskeho duchovného i politického západu.

Aj dnes, po mnohých stáročiach, obdivujeme krásu týchto chrámov. Dvanásť fotografií približuje detaily, ktoré poznáme, ale nie vždy vieme, čo znamenajú alebo na čo slúžia.

Pri ich objavovaní sú malou pomôckou informácie o chráme na internete, životopis svätca, ktorému je zasvätený, či jeho príslušný sviatok v kalendári, ako i opis odfotografovaného detailu. Možno v nás prebudia túžbu dozvedieť sa a objavovať viac.

Prajem všetkým dobré dni v roku Pána 2023.

©Kamil Sladdek www.facebook.com/KamilSladdek/ * https://ok21.sk/ *https://apsida.sk/

Kostoly a kostolíky v kalendári MMXXIV

1. Čerín
drevený strop

2. Nitra
sedília

3. Rákoš
Najsvätejšia Trojica

4. Turičky
rebrová klenba

5. Sabinov
socha svätca

6. Čachtice
svätenička

7. Kraskovo
opevnený kostol

8. Boldog
bifórium a trifórium

9. Plešivec
svätožiara

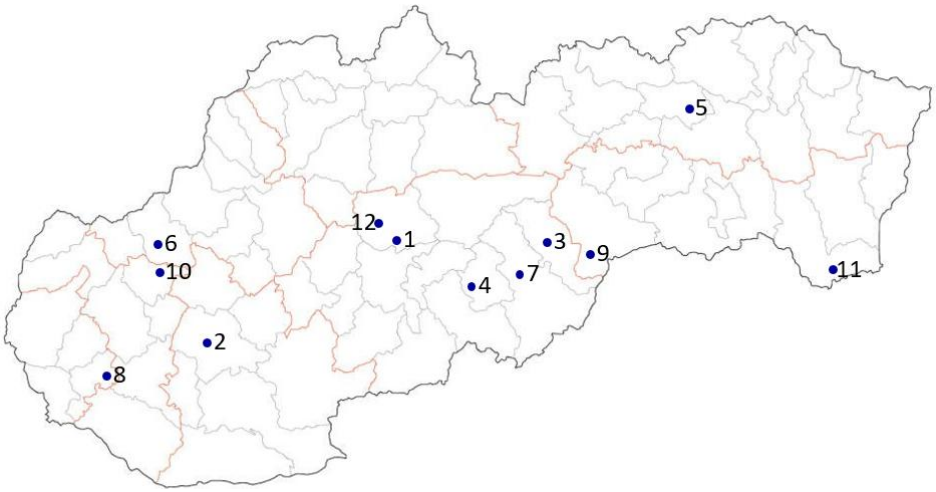
10. Krakovany-Stráže
kružba

11. Svätuše
empora

12. Sliač
zvon

https://bit.ly/Kalendar-stredovek-MMXXIV_QR

Dnešné územie Slovenska, do roku 1918 súčasť Uhorska malo vladárov, ktorí pochádzali z rôznych európskych rodov. Boli medzi nimi okrem zakladateľského rodu Arpádovcov aj Anjouovci, Jagelovci, Habsburgovci,... Rovnako dôležité sú kráľovné z významných európskych rodov, ktoré tiež ovplyvňovali dianie v kráľovstve.

S vládnucimi elitami prichádzali nové vplyvy, spôsoby a kultúra do Uhorska. Preto sa pri popise mnohých kostolov popri donáciách šľachticov, zemepánov či rehoľných rádov stretávame aj s odkazmi na kráľa, kráľovnú či kráľovský dvor.

V kalendári 2024 pokračujem v približovaní rôznych prvkov, častí a symbolov stredovekého kostola. O kostole, zasvätení a detaile chrámu nám poslúžia e-adresy, resp. QR kód. Súvislosti budem popisovať tak, ako doteraz, každý mesiac.

Prajem všetkým vôľu objavovať a prijímať naše dejiny. V spojitosti so stredovekým kalendárom tiež rozumieť pohnútkam, ktoré ľudí ku stavbám kostolov viedli berúc do úvahy vieru našich predkov, bez ktorej si nemožno ich konanie predstaviť.

Prajem nám dobré a požehnané dni roku Pána 2024 s objavným túlaním sa stredovekom.

©Kamil Sladdek; www.facebook.com/KamilSladdek/; https://ok21.sk/, https://apsida.sk/

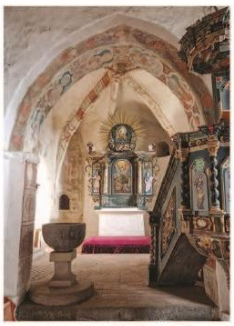
Stredoveký kalendár Rimavské kostoly MMXXV

Kraskovo | Rimavská Baňa | Kyjatice | Rimavské Brezovo

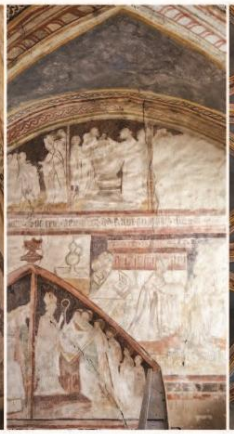

Kúpou kalendára ste podporili gotické kostolíky v Malohonte – ich potrebné opravy a rekonštrukcie.
A naptár megvásárlásával támogatja a kis-honti gótikus templomok nélkülözhetetlen javítási és felújítási munkáit
By buying the calendar you have supported the gothic churches in Malohont – their necessary repairs and reconstruction.

©Kamil Sladdek (fotografie, text/képek, szöveg/fotographs, text); Vladimír Gálik (grafická úprava/grafikai tervezés/graphic design); Janka Miháliková (text)
S vďakou za spoluprácu/Köszönet az együttműködésért/grateful for co-operation to: ThDr. Janka Miháliková, evanjelická farárka v kostoloch, z ktorých sú v kalendári fotografie/a naptárban szereplő templomok evangélikus lelkésze/Evangelical pastor of the churches the pictures in this calendar are from
Jazyková korektúra slovenského textu/A szlovák szöveg nyelvi adaptációja/proofreading of the Slovak text: Zuzana Herbrychová a Mária Štefánková
Preklad do maďarčiny/Magyar fordítás/translation into Hungarian: Gabriel Weszelovszky, Gabriella Szabó Tömöl,
preklad do angličtiny/Angol fordítás/translation into English: Barbara Branická, Sandy Redpath
S vďakou za video z natáčania/Hálával a forgatásról készült videóért/grateful for the film to videographer:
Antonín Čech (+ 2024): https://bit.ly/Kalendar_Rimava_2025
https://gotickacesta.sk/ * https://apsida.sk/ * https://ok21.sk/ * www.facebook.com/KamilSladdek/ * https://www.rimavskebrezovo.ecav.sk/
Európske kultúrne dedičstvo/Európai kulturális örökség/European Cultural Heritage: **https://www.gotickefresky.sk/**

Stredoveký kalendár Štítnik MMXXV

1

2

3

4

5

6

7

8

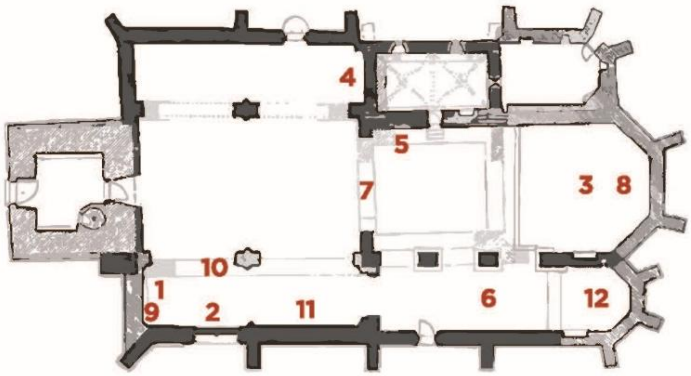

9

10

11

12

SK: Kúpou kalendára ste podporili evanjelický kostol v Štítniku – jeho potrebné opravy a rekonštrukcie.
HU: A naptár megvásárlásával a csetneki evangélikus templom nélkülözhetetlen javítási és felújítási munkálatait támogatta.
EN: By buying this calendar you have supported the Lutheran Church in Štítnik - its necessary repairs and reconstruction.

---

*©Kamil Sladdek (fotografie, text/képek, szöveg/fotographs, text); Vladimír Gálik (fotografie, grafická úprava/képek, grafikai tervezés/photographs, graphic design); Eva Šmelková (text/szöveg/text); S vďakou za spoluprácu/Köszönet az együttműködésért/Grateful for cooperation to: Cirkevný zbor ECAV na Slovensku Štítnik/Csetneki Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkozség/The Ecclesiastical Congregation of the Evangelical Church of the Augsburg Confession in Slovakia Štítnik; Jazyková korektúra slovenského textu/A szlovák szöveg nyelvi adaptációja/Proofreading of the Slovak text: Zuzana Herbrychová a Mária Štefánková; Preklad do maďarčiny/Magyar fordítás/Translation into Hungarian: Gabriel Weszelovszky, Gabriella Szabó Tömöl; Preklad do angličtiny/Angol fordítás/Translation into English: Barbara Branická; S vďakou za video z natáčania/Hálával a forgatásról készült videóért/Grateful for the film to videographer: Antonín Čech (+ 2024) – QR kód/QR-kód/QR code; https://gotickacesta.sk/ * https://apsida.sk/ * https://ok21.sk/ * www.facebook.com/KamilSladdek/ * www.facebook.com/VladoGalik/ Európske kultúrne dedičstvo/Európai kulturális örökség/European Cultural Heritage: https://www.gotickefresky.sk/*

Gotická cesta

©Kamil Sladdek; www.facebook.com/KamilSladdek/; https://ok21.sk/, https://apsida.sk/

Som veľmi vďačný blízkym ľuďom, ktorí stredovekému kalendáru venujú svoj voľný čas. Veľa svojho času.

Vlado Galik, grafik, ktorý dáva finálnu podobu kalendárom, kamarát ešte z konca osemdesiatych rokov minulého storočia. Na fotografiách vidí to, čo ja nie a má nápady, ktoré majú iskru. Aj vďaka nemu sú kalendáre také parádne!

Michal Vaško a Marianna Klempayová a ich kolegovia sú finišérmi kalendára. Vo vydavateľstve Michala Vaška dostávajú virtuálne obrázky z obrazoviek mobilu a notebookov reálnu podobu na papieri. Očarujúca práca!

Peter Križan, autor Nekázní v Denníku N, je podporovateľ stredovekého kalendára od momentu jeho prvého dotyku so svetom. Rozhľadený a dobrý človek, náročný kunstfajnšmeker, veľký bojovník za to, aby stredoveký kalendár mal aj siedme pokračovanie.

Maria Stefankova, skvelá prekladateľka z taliančiny, ozdobená trpezlivosťou so mnou a ohromná opravovateľka mojich textov do čitateľnej slovenčiny. Mna rodzeného Trnafčana...

Majke ďakujem za sprostredkovanie kontaktu na pani Júliu Sherwood, vďaka ktorej je Stredoveký kalendár A.D. MMXXVI svetový. Ďakujem za parádny preklad do angličtiny.

Michaela Kalinová, vzácna expertka na sakrálnu architektúru na Slovensku, ktorá v každom texte vychytá akýkoľvek detail, z ktorého by sa umenovedcom stavali vlasy dupkom. Nesmierne dôležité!

Štefan Podolinský, tvorca portálu Apsida.sk Jeho pripomienky zjemňujú a dopĺňajú každomesačné texty. Bez nich by to nebolo ono...

Zuzka Herbrychová, ukážková učiteľka slovenčiny a dejepisu a mentorka v Turci, ktorá pomáha učiteľom a učiteľkám základných škôl porozumieť ich úlohu (nielen) v triede. Preformuluje vety tak, ako by som nevedel ani v siedmom živote...

Jarka Šmecková z evanjelického biligválneho gymnázia v Tisovci, ktorú by som chcel mať za učiteľku na strednej škole. Jej pripomienky k textom vychádzajú popri jej vlastných skúsenostiach aj z rokov dumania, ako čo najlepšie a zodpovedne učiť dejepis, etiku a občianku.

Lukáš Pokorný, rozhľadený kamarát, macher v geológii, ktorý po prečítaní textu bez problémov úprimne pochváli alebo dá jednu poza uši. Veľmi vzácne.

Veľká vďaka farárom a farárkam, ktorí mi umožnili fotografovať.

Kostolníčkam a kostolníkom, sprievodkyniam a sprievodcom, ktorí mali veľa trpezlivosti byť so mnou pri fotografovaní v kostole.

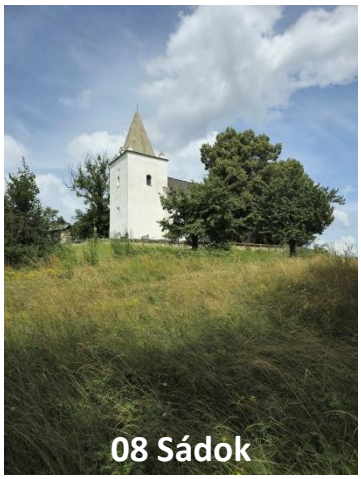
A ešte jedna drobnosť. Všetky fotografie v kalendári sú fotografované mobilom.

Stredoveký kalendár A.D. MMXXV – exteriéry kostolov

11 Ludrová-Kút

10 Poruba

09 Štítnik

08 Sádok

07 Spišská Sobota

06 Bíňa

01 Podunajské Biskupice

05 Stará Ľubovňa

04 Turčianske Jaseno

02 Smrečany

03 Diakovce

12 Čečejovce

©Kamil Sladdek; www.facebook.com/KamilSladdek/; https://ok21.sk/, https://apsida.sk/

Stredoveký kalendár A.D. MMXXV – prehľad

1. Podunajské Biskupice
sakristia
Sacristy

2. Smrečany
stallum
Stallum

3. Diakovce
vlys
Frieze

4. Turčianske Jaseno
menza/obetný stôl
Mensa, sacrificial table

5. Stará Ľubovňa
krstiteľnica
Baptismal font

6. Bíňa
rotunda
Rotunda

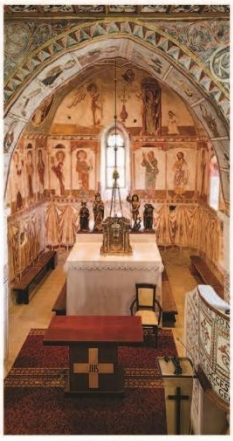
7. Spišská Sobota
krídlový oltár
Winged altarpiece

8. Sádok
kazateľnica
Pulpit

9. Štítnik
kaplnka
Chapel

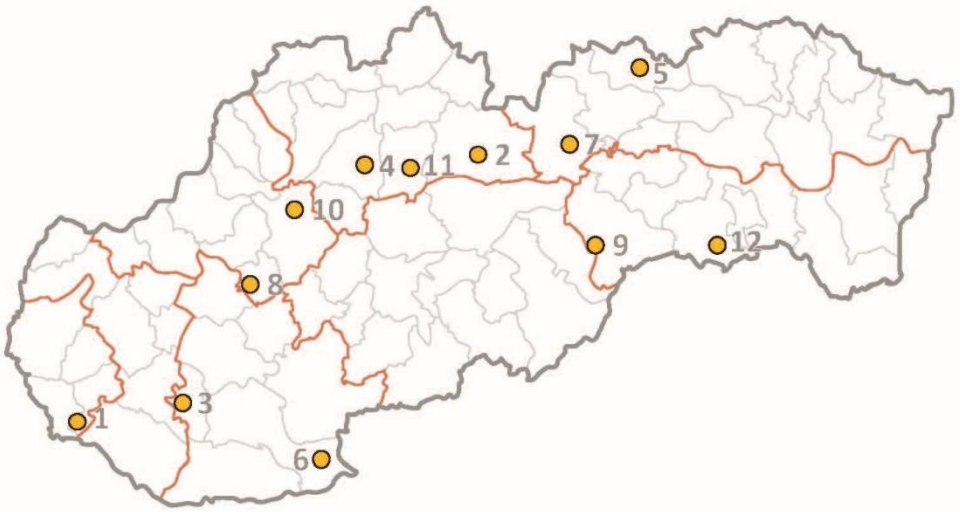
10. Poruba
víťazný oblúk
Triumphal arch

11. Ludrová - Kút
freska sv. Krištofa
Fresco of St. Christopher

12. Čečejovce
mandorla
Mandorla

English translations of texts

Slovensko dnes má svoje čaro pre svoju rozmanitosť, ktorá je dedičstvom minulosti. Slováci, Maďari, Nemci, Židia, Rómovia, Česi, Poliaci, Valasi, Rusíni, Ukrajinci, Taliani, Chorváti a ešte mnohí ďalší formovali to, k čomu sa dnes radi hlásime. Naše dedičstvo má drobné stopy obdobia, ktorému vznešene hovoríme veľkomoravské. Úplná väčšina našich dejín sa odohrala v rámci Uhorska, ktoré bolo vyše päť storočí samostatným štátnym útvarom. Tri storočia pod taktovkou rodu Arpádovcov a potom vyše dve storočia rôznych iných rodov. Po moháčskej porážke až do konca prvej svetovej vojny, teda takmer štyristo rokov, dirigoval Uhorsko rod Habsburgovcov. Najdlhšie v našich dejinách. A celý čas sme tu boli doma.
Politické zmeny a otrasy v dvadsiatom storočí a z toho vyplývajúce interpretácie dejín zásadne ovplyvnili náš pohľad na to, čo naši rôznorodí predkovia zažili.
Kalendár MMXXV je pokračovaním kalendárov z rokov 2023 a 2024, v ktorých približujem rôzny prvky, časti a symboly stredovekých chrámov. Kostol, zasvätenie a detail chrámu približujú e-adresy a QR kódy. Jednotlivé detaily kostolov budem popisovať tak ako doteraz, každý mesiac na facebookovom profile **www.apsida.sk**
https://www.facebook.com/groups/52128161922 a webovej stránke o. z. ok21, https://ok21.sk/.
Prajem nám všetkým dobré a požehnané dni roku Pána 2025 s objavným túlaním sa stredovekom na dnešnom území Slovenska.
Predná obálka: trojokno na rotunde v Bíni.
Fotografie a text: ©Kamil Sladdek; **www.facebook.com/KamilSladdek/**; Grafické spracovanie Vlado Gálik, **https://ok21.sk/, https://apsida.sk/**; Preklad do angličtiny Barbara Branická, Tlač: Michal Vaško – Vydavateľstvo, Prešov

©Kamil Sladdek; www.facebook.com/KamilSladdek/; https://ok21.sk/, https://apsida.sk/